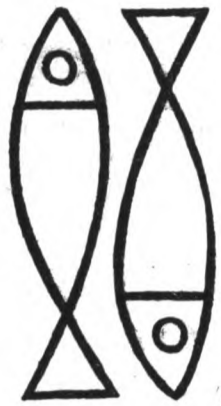

OPBOUW

WEEKBLAD TOT OPBOUW VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

uitgave van de gereformeerde persvereniging „opbouw“

De geur van Christus

Maar God zij gedankt, die... den reuk van zijn kennis allerwegen door ons verspreidt, want wij zijn voor God een geur van Christus...

2 Cor. 2 : 14b, 15a.

Titus is bij Paulus, die van onrust en spanning zich haast geen raad wist, teruggekeerd. En de berichten uit de gemeente van Corinthe waren verblijdend en hoopvol. Paulus heeft weer oog gekregen voor het grote werk van God. Mede door de berichten van Titus heeft hij geleerd van zichzelf en zijn moeite af te zien: hij leerde weer juichen over de voortgang van Gods evangelie.

En als hij God daarvoor dankt, dan spreekt hij allereerst over de triumftocht van God, die velen aan zijn zegewagen bindt en die hen als bewijsstukken en als herauten van zijn zege meevoert de wereld over, naar alle landen en volken.

Onmiddellijk hierna, nog in dezelfde zin, gebruikt hij een heel ander beeld: hij zegt, dat God de reuk van zijn kennis allerwegen door de apostelen verspreidt.

Sommigen hebben in deze eenvoudige nevenschikking willen zien een samenhang van beide beelden. Paulus zou hier gedacht hebben aan de geur die verspreid wordt door de wierook, die, naar het schijnt, tijdens zulk een triumftocht wel eens werd gebrand. Met als gevolg dat een ieder in de omgeving van de zege-wagen de wierook-geur kon opsnuiven. Helaas is ons slechts één triumftocht uit de oudheid bekend, waarbij dit gebeurde.

Meer voor de hand ligt de andere opvatting, die veel verdedigers vindt en die hier gedacht wil zien aan de reuk, die verspreid wordt door een offer. Deze mening wordt gesteund door de woorden in vers 15a: „voor God“. Van de rook van het offer in het Oude Testament wordt immers meer dan eens gezegd dat het een liefelijke reuk voor de HERE is. (Lev. 1).

We geven toch nog de voorkeur aan een andere mening, die niet denkt aan wierook, verbrand tijdens een zegetocht, noch aan een offer en de geur die daarvan uitgaat, maar we denken aan de lekker-ruikende olie, ons uit de bijbel bekend, waarvan de geur zich in de omgeving van de gebruiker verspreidt.

Paulus spreekt van de reuk van de kennis, die God openbaar maakt.

Daarmee geeft hij een scherpe typering van het werk Gods dat hij in zijn dagen en in zijn wereld ziet gebeuren. Maar daarmee toont hij ons tevens zijn waardering van de situatie van de mensheid van zijn dagen. Hij ziet heel dat mensenleven, het bestaan van de volken, als een leven dat God niet kent, dat geen weet heeft van en geen omgang heeft met de God en Vader van de Here Jezus Christus, dat vervreemd is van de kennis van God.

Als de apostel dit zo zegt, dan komt daarin wel openbaar de schuldige armoede van de heidenvolken. God heeft immers alle mensen gemaakt uit één enkele mens om op de hele aarde te wonen en Hij heeft de hun toegetmeten tijden en de grenzen van hun woonplaatsen bepaald, opdat zij God zouden zoeken, of zij Hem al tastende vinden mochten. (Hand. 17 : 26).

Maar de mensen hebben de onwetendheid over zich gehaald. Ze hebben de kennis van God genegeerd, ze hebben wát van Hem kenbaar was, in ongerechtigheid ten onder gehouden. (Rom. 1). En omdat ze God, de Schepper van hemel en aarde, niet hebben gekend, daarom hebben ze Hem niet geëerd en gedankt, (Rom. 1 : 21vv) en hebben ze ge-

vreesd voor allerlei goden, hebben zich gebogen onder de machten, die zich voordeden. Ze hebben geleefd in angst voor de krachten, die ze niet onder controle konden krijgen en bedreven zonde en ongerechtigheid in steeds groeiende perversie.

Maar God heeft de tijden der onwetendheid overzien (Hand. 17 : 30). En nu heeft Hij allerwegen kennis van zichzelf geopenbaard. De reuk van zijn kennis verspreidt zich. Als een overal doordringende reuk trekt de kennis Gods door de landen en over de volken.

Voor verspreiden staat hier een woord, dat elders door openbaren vertaald wordt.

God openbaart kennis aangaande Zichzelf.

Daarmee wil de apostel niet zeggen, dat er aangaande God een massa bijzonderheden bekend gemaakt worden: God is niet een optelsom van een aantal gegevens en wetenswaardigheden. Als hier van kennis gesproken wordt, is stellig méér bedoeld dan intellectuele kennis.

Al evenmin verklaren we dit woord vanuit de mystiek. Voor sommige tijdgenoten van Paulus was kennis, de echte, het mystieke schouwen van de geheimenissen der godheid, slechts gegeven aan enkele ingewijden.

Het bijbelse kennen heeft een eigen inhoud. Het is de kennis van het behoud, van heil, van redding en vergeving. (Luc. 1 : 77).

Het heeft betrekking op het heilsplan van God. Wat God openbaart, dat is inderdaad het geheim van zijn werk in deze wereld. Een geheimenis, eeuwenlang verzwegen, maar nu geopenbaard. (Rom. 16 : 26). Niet aan enkele bevoorrechten, aan een paar uitgelezenen, maar overal verspreid zich die reuk. Op ieder slaat die als het ware neer. In alle verhoudingen dringt die geur binnen.

Het is dit: de verkondiging van het Woord van het evangelie, waarin de grote historische daden van God in Jezus Christus worden vermeld.

Daden immers, waarin Gods genade blijkt over een verloren wereld; waarin God zijn recht heeft gehandhaafd over dit mensenleven; waarin Hij rusteloos oproept tot de erkenning van Jezus Christus als de enige Here; waarin Hij nodigt, dringt en smeekt, dat allen die Hem horen, zich zullen laten leiden door de Geest van Christus.

En in dat machtig handelen Gods met deze wereld en de mensheid, die daarop leeft, in dat verspreiden, dat openbaren van de reuk van zijn kennis heeft ook de apostel Paulus een plaats gekregen.

God doet dat „door ons“.

Paulus is zulk een prediker. Hij draagt die reuk de landen door, over de zeeën, op de markten en over de pleinen, langs de wegen en over de bergen: door ons verspreidt God de geur van zijn kennis.

Overal waar de apostelen, de bringers van de blijde boodschap van deze God, komen, daar leren de mensen God weer kennen. Niet met een kennis, die buiten hun hart omgaat, niet met als resultaat dat ze verstandelijk weten van Gods bestaan en een relaas kunnen geven van de feiten, die gebeurd zijn, maar deze kennis openbaart hun, wie God is. Ze leren Hem kennen in zijn overmacht over alle machten, in zijn liefde voor zondige mensen, in zijn wijsheid, die de tijden der onwetendheid heeft overzien, in zijn geduld en lankmoedigheid, waarmee Hij de ongerechtigheid en afgoderij verdroeg, in zijn verhevenheid boven alle heerschappij en boven al wat macht uitoefent in dit leven.

We kunnen het ook zo zeggen: de kennis van God is de openbaring van Gods werk in Christus.

Dat blijkt ook uit het vervolg als Paulus

UIT DE INHOUD:

De geur van Christus	Z.G.v.O.
Kerk en Wereld (II)	C. V.
Christenen en de Atoombom	V. C.
De zin van de Sabbat (IV)	H. V.
Boekbespreking	H. J. J.
Persschouw	C. V.
Ingezonden	
Kerknieuws	

zegt: want wij zijn voor God een geur van Christus.

Dat is de inhoud van de boodschap. Een boodschap, waarmee de apostel zich vereenzelvigd. WIJ ZIJN EEN GEUR VAN CHRISTUS. Dat zijn zij als apostelen, als en inzonderde zij het evangelie van Christus verkondigen en allerwegen de kennis van God openbaren.

Door hùn woord en door hùn dienst komt God tot de mensen, nadert Christus de volkeren en onthult hun Gods werk.

De apostelen zèlf verspreiden Christus.

Als ze preken, als ze ergens staan op een marktplein met op zich gericht de critische en soms cynische blikken van de hoorders, als ze met de Joden in hun synagogen worstelen, als ze de heidenen bezweren zich niet meer te laten knechten door de machten omdat Christus de Heer der wereld is, als ze de gemeenten van deze Here terugroepen van de dwaalweg, dan zijn ze een geur van Christus.

Als gepredikt wordt dat het kruis van Golgotha de overwinning is van alle duivelse heerschappij en dat de gemeente dat wáár heeft te laten zijn door simpel te geloven, als uitgeroepen wordt de triomf van de Opgestane, de victorie over de dood en over de duivel, dan zijn zij de geur van Christus.

Wanneer Paulus worstelt om de gemeenten vrij te houden van elk juk van mensen, als hij smeekt dat ze zullen blijven staan op het gelegde fundament en zich niet zullen laten afbrengen door een ander evangelie, dan verspreiden ze de geur van Christus.

En het resultaat is dat de mensen God leren kennen en Christus. Dat ze wandelen met de Here en Hem in heel hun leven kennen en dienen en liefhebben.

Zo is Paulus ook voor de gemeente te Corinthe geweest een geur van Christus.

En zijn grote zorg is geweest, dat de Corinthiërs toch God niet zouden kennen, zoals Hij was en is. Paulus heeft gevreesd voor de „kennis“ van Corinthe. Want het was een kennis die hen opgeblazen maakte, die hen omhoog voerde, maar niet naar God.

Maar nu ziet hij het weer: God volvoert zijn werk, ook al zijn soms apostelen in zorg en al lopen ze moedeloos heen en weer vanwege de tegenslagen. God verspreidt de reuk van zijn kennis.

De tranen-brief, die scherpe terechtwijzing die gegeven moest worden: ook daarin was Paulus een geur van Christus: de Corinthiërs waren bedroefd geworden tot bekering.

Daarom temeer begrijpen we het dankwoord uit de grond van Paulus' hart: God zij gedankt: ik heb de triomf van Gods kennis te Corinthe weer gezien, de almachtige kracht van Hem, die de geur van Christus op zijn apostelen legde, opdat allerwegen die geur zou worden vernomen.

God zij gedankt! Ja, want wij zijn een geur van Christus voor God. Hij bereidt zich eer uit zijn dienstknechten.

Het verwondert ons niet, dat de apostel even verder de vraag stelt: Wie is tot deze dingen bekwaam? Ieder, die geroepen is (en dat is tenslotte de gemeente van Jezus Christus in haar geheel!) deze boodschap te brengen, deze geur te verspreiden, kan deze vraag verstaan.

Want wie moet zich niet schamen voor God, dat zijn werk zo vaak niet is een lieflijke geur van Christus verspreiden?

Moeten we niet allen erkennen dat meer dan de reuk van Gods kennis wordt verspreid de stank van onze eigen dienst, onze eigen geleerdheid en kennis, onze eigen gerechtigheid en onze jacht naar succes, onze geldingsdrang en heerszucht?

Jakkeren we niet vaak achter onze eigen karretjes aan in plaats van ons dagelijks te

laten binden aan de triomfwagen van God?

Hoe weinig beseffen we dat we, indien we al betekenis hebben, deze geheel en al ontlenen aan de kennis, aan de geur van Christus?

Wie is tot deze dingen bekwaam?

Wij mogen bidden dat de gemeente van Jezus Christus en de wereld waarin we leven niet verstikt wordt door de stank van wie zich dienaren van het Woord noemen, maar dat ook van ons gezegd moge worden: God verspreidt door hen allerwegen de kennis van Zichzelf en de geur van Christus. God is er mee bezig. Hij gaat er mee door. Net zo lang tot de aarde vol zal zijn van de kennis des Heren en dat allen Hem zullen kennen, de groten en de kleinen.

Dan is vervuld de bede van Christus:
Uw naam worde geheiligd.

Z.

Z. G. v. O.

Kerk en Wereld

II

Een radikale antithese

Wanneer we de Schrift onderzoeken met het oog op de verhouding tussen kerk en wereld, tussen hen die in Christus geloven en hen die dit niet doen, is het eerste wat opvalt, dat de Schrift predikt dat er tussen deze beide een diepe kloof gaapt, een scherpe, radikale, d.i. tot de wortel gaande antithese bestaat.

Er zouden heel veel Schriftwoorden genoemd kunnen worden, die deze antithese prediken.

Laat ik één enkele, typerende noemen. Ik heb het oog op 1 Thess. 1 : 9 en 10.

Paulus zegt daarin van de Thessalonicenzen dat zij zich van de afgoden tot God hebben bekeerd, dat zij nu de levende waarachtige God dienen en dat zij Gods Zoon uit de hemelen verwachten, de Zoon die God uit de doden heeft opgewekt, Jezus namelijk, die degenen die in Hem geloven verlost van de komende toorn.

* * *

Paulus zegt in deze paar zinnen enkele uitermate belangrijke dingen over de tegenstelling welke er bestaat tussen kerk en wereld, tussen de (ware) christenen en hen die de Heiland verwerpen.

In de eerste plaats dit, dat de christenen zich van de afgoden hebben afgekeerd en zich naar God hebben toe-gewend, be-keerd.

Met deze woorden tekent Paulus de tegenstelling tussen kerk en wereld in haar diepste wortel.

Het is immers zo, dat alle mensen een god hebben. Of ze dat weten of niet, willen of niet, of ze daarom lachen of de idee van zo iets vervloeken — het maakt niets uit, het verandert aan de werkelijkheid niets, deze werkelijkheid namelijk, dat alle mensen een god hebben en dienen. God-lozen en communisten, verheven idealisten of platvloerse genotsjagers, rationalisten, existentialisten, verheerlijkers van de „american way of life” — allen hebben een god. Ze hebben allen „iets”, dat de eerste plaats in hun leven inneemt, waar ze alles voor doen, waar ze ook alles voor over hebben, dat de bron is van hun kracht, het doel van hun leven, waar ze hun geluk in zoeken.

Het is eenvoudig onmogelijk dat de mensen géén god hebben. Het hart van de mensen zoekt er naar krachtens een ingeboren, onuitroeibare drang. Als het niet de levende God vindt máákt het een god. Inderdaad alle mensen, die een „god” hebben, hebben die zelf gemaakt. Alle goden der mensen zijn personificaties van eigen gedachten, idealen, begeerten. Ze zijn verlengstukken van de mens. Ze zijn de zelfgemaakte middelen met behulp waarvan de mens boven zichzelf poogt uit te komen, zichzelf wil vereeuwigen, zijn hoogste mens-zijn wil bereiken. De dienst van die goden is een geraffineerde zelf-dienst en zelf-cultuur van de mens; ze is de gewijde — of ook zeer on-gewijde — camouflage van het zoeken van zichzelf.

En nu zegt Paulus dat in de christenen, de echte, dit grote, dit wonder is geschied, dat ze van de afgoden zijn losgescheurd, dat de

afgoden uit hun leven zijn weggerukt en dat ze zich hebben heen-gewend, be-keerd tot God, tot de God, tot de enige God. Dit betekent een radicale omzetting van het leven. Er is daardoor een wereld van leugen, van bedrog — vooral van zelfbedrog — van onreinheid en duisternis uit hen weggevaagd en God, de enige, machtige God heeft van hen bezit genomen. Hij is het één en het al voor hen geworden. Het fundament, het licht, de kracht, het doel van hun bestaan.

Reeds door deze geweldige overgang in het leven der christenen komt er een diepe tegenstelling tussen kerk en wereld. Zij die waarlijk tot de kerk behoren zijn gebonden aan, toegewend naar, eigendom van de levende God — alle andere hebben zich overgegeven aan de afgoden die ze zelf hebben gemaakt en waardoor hun leven zijn doel mist en ondergaat.

* * *

In onlosmakelijk verband met dit zich bekeren tot God staat nu het tweede dat Paulus noemt. Het is dit, dat de christenen de levende en waarachtige God dienen.

Paulus kende de niet-christelijke, de heidense wereld van zijn dagen door en door. Hij had er jarenlang in rondgezworven. Hij peilde ze tot de bodem. En hij had gezien, dat het tot het wezen van het heidendom behoort, dat de mensen zichzelf zoeken. Ze worden voortgedreven, geleid door eigen gedachten, begeerten, lusten. Er waren onder de heidenen ook mensen die verheven idealen nastreefden. Ze hadden die ook wel zelf bedacht maar er was toch ook nog één glimp van waarheid en goedheid en schoonheid in. Maar met de overgrote massa, zowel in de hoogste als de laagste kringen van het volk, was dat niet het geval. Die werd voortgejaagd door grove, soms zelfs vulgaire begeerten. In de niet-christelijke wereld van Paulus' dagen heersten onmatige genotzucht. Het was een wereld vol perverse, bandeloze sexualiteit, een wereld van eten, drinken en (een pogen om) vrolijk te zijn. Het was een wereld vol bedrog, verraad, ontrouw, corruptie, machtswellust; een wereld waarin de mensen zich bandeloos uitleefden. Kortom, het was een wereld „vervuld van allerlei onrechtvaardigheid, boosheid, hebzucht, slechtheid, vol nijd, moord, twist, list en kwaadaardigheid; oorblazers, lasteraars, haters van God, verwateneren, vindingrijk in het kwaad, hun ouders ongehoorzaam, onverstandig, onbestendig, zonder hart of barmhartigheid”. (Rom. 1 : 29—31). Het was een wereld precies zoals die waarin wij leven.

Maar in die wereld was het wonder geschied dat mensen in de greep van de Heilige Geest en het evangelie van Jezus Christus, de levende, de waarachtige God gingen dienen! Dat betekende een radikale omzetting van hun levensgedrag. Hun leven kreeg een totaal ander fundament, een totaal ander middelpunt, een totaal andere inhoud, een totaal andere richting en doel. Ze waren gekomen in de greep van die God die de levende is en hun daarom het ware leven gaf. En van die God die de waarachtige is en die daarom aan hun leven vastheid, richting, koers gaf, hen in de waarheid leidde, daarin deed wandelen, en voor hen het licht, het

waarachtige licht over wereld en mensenleven deed opgaan. Door dit dienen van de levende, waarachtige God werden ze losgerukt uit de demonische machten die in deze wereld heersen en was uit hun ziel weggevaagd een wereld van onreinheid, verderf, duisternis, die hen zou doen ondergaan, soms reeds hier maar zeker later. Aan het zich uitleven in alle mogelijke zinnelijke begeerten was in hun leven een eind gekomen.

Ook door dat dienen van de levende waarachtige God was er een kloof en tegenstelling gekomen tussen de kerk en de wereld.

* * *

Maar Paulus noemt hier nog wat.

Hij zegt van de christenen ook nog, dat zij de Zoon van God uit de hemel verwachten, de Zoon van God, die God zelf uit de doden had opgewekt, Jezus namelijk, die de zijnen verlost van de komende toorn.

In wat Paulus in deze woorden zegt, tekent hij een nieuw wezenskenmerk van de gelovigen. Die gelovigen zijn mensen die hier niet meer thuis zijn. Die het niet meer op de aarde en van dit leven verwachten. Ze hebben hier niet hun thuis, hun vaderland. Ze zijn op weg daarnaartoe. Ze zijn vreemdelingen, bijwoners, pelgrims op weg naar het Vaderhuis. Ze vinden hier niet meer de echte levensvolheid en levensvreugd. Ze weten, die komen pas straks als Jezus weerkomt. Ze zijn er zich diep van bewust, dat ook hun de dood wacht, die laatste vijand. Maar Gods Zoon, is door God Zelf opgewekt uit de doden. En zij hebben deel aan die opwekking. Zij zijn daarin betrokken. Zij zijn met Christus uit de doden opgewekt en daarom ook met Hem opgestaan in een nieuw leven. En straks komt het vreselijke vernietigende oordeel Gods over heel de wereld. Het zal verpletterend zijn voor allen die de levende God hebben veracht. Maar ze weten het, Jezus verlost de zijnen van die toekomstige toorn. En daarom behoeven zij daarvoor niet meer te vrezen.

Kortom, de christenen zijn mensen wier levensdoel, levensvolheid ligt in de toekomst, in het komende Rijk. Hier beneden vinden ze het niet. Hun leven wordt gekenmerkt door de grote verwachting van de stad die fundamenten heeft.

* * *

Zo tekent Paulus het diepe, radicale onderscheid tussen de kerk en de wereld, tussen de gelovigen en zij die God niet kennen en dienen.

De christenen hebben een andere oorsprong dan de mensen van deze wereld: ze zijn uit God geboren. De christenen hebben een ander leven: ze dienen de levende God, ze leven niet meer naar het vlees. Ze hebben een andere toekomst: hun wacht niet meer het oordeel, de eeuwige dood, maar het eeuwige leven.

De tegenstelling tussen de gelovigen en de ongelovigen komt bijzonder duidelijk uit in de namen die hun in de Schrift gegeven worden.

Van hen die tot de kerk Gods behoren heet het dat zij zijn: **vrijgekochten** door het bloed van Christus, vrijgekochten uit de macht van Satan, zonde en dood, vrijgekocht van hun ijdele wandel. Ze zijn voorts **wedergeboren** uit onvergankelijk zaad. Ze zijn zo overgegaan uit de duisternis naar Gods eeuwig licht. Ze zijn een uitverkoren geslacht, een koninklijk priesterschap, een heilige natie, een volk (Gode) ten eigendom.

Maar zij die Jezus Christus niet geloven worden getypeerd als mensen „die buiten zijn”. Dat wil zeggen als mensen die leven in de onveiligheid, de ware gemeenschap missen en in de duisternis wandelen. Zij zijn mensen, „die op weg zijn verloren te gaan”. Zij wandelen en leven zo dat hun ondergang van dag tot dag al meer wordt gewerkt en onvermijdelijk over hen komt. Ze zijn voorts ook „kinderen des toorns”, lieden wier gehele bestaan gekwalificeerd wordt door de toorn van God, op wie die toorn rust en die als geen wonder gebeurt daaronder eeuwig zullen blijven. Het zijn mensen die „geen hoop hebben in deze wereld”.

De tegenstelling tussen kerk en wereld is er dus niet een die ethnologisch, moreel, cultisch of zelfs godsdienstig kan worden gekarakteriseerd. Neen, ze vindt haar oorsprong hierin, dat zij die waarlijk tot de kerk behoren door God werden gegrepen, door zijn Woord worden beheerst en op grond van Christus offer aan het kruis gerechtvaardigd

zijn en met Hem zijn opgestaan in een nieuw leven. Van Gods zijde berust de tegenstelling op Gods verkiezing, zijn genade, zijn roeping. Van 's mensen zijde op het geloof. Op dat geloof, dat alle eigen werk, prestatie, verdienste radicaal uitsluit, en naar zijn typische aard is en overwonnen worden door, een bezwijken voor Gods genade.

De tegenstelling tussen kerk en wereld wordt vooral zeer scherp als die wereld met Christus werd geconfronteerd en zij de Heiland heeft verworpen. Dan zijn de mensen der wereld geworden tot „vijanden van het kruis van Christus”, dan zijn ze lieden „die het Evangelie van Christus niet gehoorzaam zijn”, dan staat het met hen zo, dat „de toorn Gods op hen blijft”, dan verkeren zij in de situatie dat ze de zwaarste zonde hebben gedaan die in deze wereld bedreven kan

worden namelijk het niet acht slaan op Gods genade.

* * *

Zo is er dus een radicale antithese tussen kerk en wereld.

Een antithese die het effect is van de openbaring van Gods genade in Christus midden in deze wereld. Een antithese die daarom nooit ofte nimmer door mensen kan worden teniet gedaan.

Een antithese, die wat de kerk betreft het effect is van pure genade, daarom alle zelfverheffing bij de wortel afsnijdt en alle zelfroem niet alleen belachelijk maar ook tot een verschrikkelijke zonde maakt!

Maar — over de verhouding tussen kerk en wereld is nog meer te zeggen!

C. V.

Christenen en de atoombom*)

I

Denkt U wel eens na over een mogelijke derde wereldoorlog? Of denkt U daar, zoals de meeste mensen, maar liever niet aan? Bent U er al klaar mee? — In de geest van: „Als de Here in Zijn raad besloten heeft dat wij een derde wereldbrand zullen meemaken, dan zal Hij het wel met ons maken!” — U hebt gelijk: „Welgelukzalig is hij, die de God van Jacob tot zijn hulp heeft, wiens verwachtingen op de Here zijn God zijn”. Maar moeten wij, als kinderen des Heren, niet wat langer stilstaan bij de bewapeningswedloop van deze tijd? Augustinus schreef: „Wie aan de oorlog denken kan zonder diepe smart te gevoelen, moet alle gevoel van menselijkheid hebben verloren”. En professor Herman Bavinck schreef in 1914 nog zijn brochure „Het probleem van de oorlog”. Heeft de oorlog, en met name de totalitaire atoombom niets problematisch voor ons? Of heeft de atoombom ons mogelijk toch iets speciaals te zeggen? Bij het zoeken naar een antwoord op deze vraag heb ik mij eerst in de „geschiedenis van de oorlog” verdiept, en met name in de houding der Christenen t.a.v. de oorlog door de eeuwen heen.

Voor de eerste Christengemeenten sprak het, over het algemeen, vanzelf dat een Christen niet vrijwillig soldaat mocht worden. Dienstplicht bestond er in het Romeinse Rijk slechts voor de zonen van Romeinse militairen. Wel werd ook op de Christenen een beroep gedaan dienst te nemen in het leger dat er voor diende het Romeinse Imperium te handhaven en eventueel uit te breiden. De eerste „Kerkvaders” wezen deze krijgsdienst echter af. Zo is het voor Tertullianus niet alleen de vraag of een Christen soldaat mag worden maar ook of een soldaat tot het Christendom mag worden toegelaten. Zijn antwoord is: „Neen, de goddelijke en de menselijke vaandeel, het veldteken van Christus en het veldteken van de duivel verdragen elkaar niet”. En Cyprianus schrijft: „Vochtig is de aardkring van het wederzijdse bloed, en wanneer men afzonderlijk een men- senmoord begaat, is het een misdaad, maar dapperheid wordt het genoemd wanneer het van staatswege geschiedt; niet de goede zaak, maar de grootte der wreedheid verschaft aan de gruwelen straffeloosheid”.

Origenes, Lactantius en nog andere „Kerkvaders” wezen eveneens de krijgsdienst af. (Zie Adolf Harnack's „Militia Christi”, Harnack die zelf beslist geen anti-militarist is, schreef dit boek in 1905, dus midden in Duitslands militaire grootheid!)

Bovengenoemde instelling is in de loop van de tijd veranderd. Algemeen wijt men de oorspronkelijke afwijzing van de krijgsdienst vooral aan de „overspannen verwachting” van de spoedige terugkeer van onze Here. Onder de druk van de vele vervolgingen verslapt de oorspronkelijk „on-wereldse” levensstijl der eerste Christengemeenten, in ieder geval ten opzichte van de krijgsdienst. In de loop van de tijd worden er steeds meer Christenen in de Romeinse legers gevonden. En als Constantijn de Grote tot het Christendom overgaat en in 324 de Christelijke godsdienst tot Staatsgodsdienst verheft verzoenen de meeste Christenen zich met oorlog en soldatenstand. Van die tijd af wordt anti-militarisme niet meer in de Kerk geduld; dus wel een drastische ommekeer!

Later heeft Augustinus de rechtvaardige oorlog theologisch gefundeerd. Zijn keus staat eveneens onder niet onbelangrijke invloed van de omstandigheden toentertijd: De Gothen en de Vandalen, en later ook de Hunnen rukten op naar het Romeinse Rijk. En het is begrijpelijk dat Augustinus deze staat, die toen de kerk beschermde, wilde steunen. Augustinus' concept is tot op de huidige dag vrijwel ongewijzigd gehandhaafd. Thomas, Luther en Calvijn handhaven allen het recht van de oorlog, maar verdedigen alleen de rechtvaardige oorlog en houden zich daarbij aan de volgende regels:

- 1e. De oorlog moet uitgaan van de wettige overheid.
- 2e. De oorlog moet gevoerd worden om een rechtvaardige zaak.
- 3e. De oorlog moet gevoerd worden met een zuivere bedoeling.
- 4e. De oorlog moet gevoerd worden op een rechtvaardige wijze.

Volgens prof. H. Bavinck noemt Calvijn als ongeoorloofd: „verwoesting, afpersing, onnodig bloedvergieten en allerlei wreedheid en gruwelen”.

Alle latere kerkvaders hebben gewezen naar Rom. 13: „Want zij draagt het zwaard niet tevergeefs; zij staat immers in dienst van God, als toornen, de wreekster voor hem die kwaad bedrijft. Ieder mens moet zich onderwerpen aan de overheden”. Men heeft deze tekst „zonder meer” toegepast op het oorlog voeren tussen volken. Toch is het waarschijnlijk zo, dat Paulus hier doelt op het optreden van de politie die de orde binnen de landsgrenzen handhaven moet, terwijl deze tekst later door de Kerk is toegepast op de conflicten tussen de volkeren. Dit op één-lijn-stellen van oorlogvoeren en politie-optreden is in de loop der eeuwen nooit meer discutabel gesteld, terwijl hiertegen toch diverse bezwaren zijn aan te voeren, die in de loop der tijden steeds duidelijker naar voren treden:

1e. „Geen enkele oorlog bestaat allèen maar hieruit: „Dat men de onderdanen tegen boosdoeners moet beschermen”, maar hij is mede een middel onder de staten om voor zichzelf een aangename ordening van het volkerenleven af te dwingen, om zich een voorrangpositie en invloedssferen te verwerven; hij is een middel door heel de geschiedenis, waarin het om opbouw en verval van culturen, om de krachtmeting tussen de volkeren gaat. Door hen te beoordelen aan de hand van het leven van de enkeling, komt men tot een moraliseren, dat niet overeenstemt met het wezen van de grote politiek en dus tot het aanleggen van onwettelijke maatstaven”. (Aldus Helmut Gollwitzer, in „Die Christen und die Atomwaffen”). Eventueel nodige verduidelijking geeft prof. H. Bavinck in zijn „Christendom, oorlog en volkenbond” (1919):

„Want van grote beginselen en ideale goederen is er in de talloze oorlogen tussen de volken slechts bij uitzondering sprake geweest; bij verreweg de meeste speelden machtsbegeerte en overwinningzucht de hoofdrol”. En over de oorlog 1914—'18 schrijft hij: „Van een strijd voor hoge en heilige geestelijke en zedelijke goederen, waarvoor naar Christelijke beginselen ene bloedige worsteling geoorloofd en zelfs plichtmatig kan zijn, was in deze oorlog geen sprake; hij was een vreselijke kamp om de macht. Trots

alle fraaie leuzen hebben de oorlogvoerende landen in meerdere of mindere mate de hoge beginselen der Christelijke moraal met voeten getreden en als het er op aankwam geen middel ontzien om de tegenstander te vernietigen. Als men zo de oorlog in zijn oorsprong, voortgang en einde overziet dan valt het moeilijk er iets goeds van te zeggen. Hij heeft over de wereld niets dan ellende gebracht”.

Het 2e bezwaar:

Dit is, dat met ons op-één-lijn-stellen (van oorlogvoeren en politie-optreden) de tegenstander onder de categorie der boosdoeners valt. Dit is om twee redenen discutabel:

A. Bij een politie-actie is de verdeling van de rollen duidelijk: Rechter en politie zijn beide vertegenwoordigers van een recht dat boven hen staat. Zij zijn uitvoerders van een duidelijk, objectief, algemeen erkend Recht, waaraan zij zelf ook onderworpen zijn. Internationale conflicten zijn meestal ver verwijderd van zulk een duidelijkheid. Rechtshandhaving en eigen belang gaan hierbij in elkaar over: Elk land beschuldigt immers zijn tegenstander en stempelt hem tot boosdoener, moordenaar etc. Objectieve criteria zijn zelden voorhanden.

B. De soldaat van de tegenpartij bevindt zich, in tegenstelling tot de misdadiger, in de toestand van het „bona fide”. Immers ook hem wordt voorgehouden dat hij voor de goede zaak strijdt, en door hem desondanks als boosdoener te beschouwen wordt de oorlog gemakkelijk tot een huizenhoge barbarij. Gollwitzer spreekt dan ook van het kruis- tochtsfarizeïsme en het absolutisme van de zich in zijn recht voelende partij (dus in de praktijk beide partijen), de criminalisering van de tegenstander en de barbarisering van het oorlog-voeren, dit alles echter in de reus-achtig gegroeide dimensies van de 20e eeuw.

Misschien vindt U deze schets van de oorlog wat pessimistisch en mogelijk ook wat eenzijdig. Ik durf ook niet te beweren meer dan een schets te hebben gegeven, maar het is toch zo dat bij uitstek in de oorlog in het oog valt dat „de mens van nature geneigd is God en de naaste te haten”.

Bovenstaande schets van de problematiek rond Rom. 13 en het oorlogsvraagstuk is geenszins gegeven om retrospectief de houding der voorvaders te betwisten. Wij zullen ook nu nog groot respect hebben voor de geloofskeus, die in hun houding beslissend was. Het gaat er alleen maar om of de nieuwe strijdmiddelen die met het voortschrijden der techniek ontworpen zijn, niet een hernieuwde bezinning over het oorlogsvraagstuk vragen! Zoals Prof. H. van Oyen zegt in zijn „Christelijke Ethiek”: „De steeds meer zich uitbreidende atoomwetenschap heeft aan de verhouding der staten onderling een nieuw aanzien gegeven, met name als we denken aan de toenemende spanning tussen Oost en West en de dreiging met atoomoorlog. Het oorlogsvraagstuk is daardoor ontegenzeggelijk op een tot nu toe onbekend plan gebracht: niet enkel de kans op verwoesting van een overgroot deel der mensheid bij een atoomconflict, maar tevens de onafwendbare verminking der nog ongeborenen, in onafzienbare geslachten van het wellicht nog resterend deel der mensheid, zijn dreigingen die vroeger bij oorlogen, ondanks alle onmenselijke gruwelen, niet bekend waren”.

Mogelijk is het niet ondienstig de nieuwe strijdmiddelen nog even te releveren:

De ene bom op Hiroshima veroorzaakte: 100.000 doden, 100.000 gekwetsten en 90.000 bestraalden.

De H-bom (waterstofbom) die 1 maart 1954 (dus al weer 7 jaar geleden!) op Bikini tot ontploffing werd gebracht had een explosieve kracht die 750 x zo groot was als de Hiroshimabom. Men schat dat dit ongeveer gelijk is aan 10 x de explosieve kracht van hetgeen gedurende de laatste oorlog in totaal op Duitsland werd neergelaten! De uitwerking van deze H-bom is weliswaar niet 750 x zo groot, maar toch altijd wel een goede 10 x.

Inmiddels bezitten zowel Amerika als Rusland een grote voorraad van deze wapenen, waarmee deze landen elkaar diverse malen zouden kunnen verwoesten — (Uit „Bulletin of the Atomic Scientists”) — Het zijn inderdaad massa-verdelingsmiddelen en zij liggen klaar om eventueel gebruikt te worden, zoodat voor het uitroeien van miljoenen mensen, „waaronder er vele honderdduizenden zijn, die het onderscheid niet kennen tussen hun rechterhand en hun linkerhand” (Jona 4 : 11).

Men zal toch moeilijk kunnen volhouden dat er alleen maar een kwantitatief verschil bestaat tussen het zwaard, waarmee men nog „sparend” te werk kon gaan, en één H-bom waarmee men honderdduizenden, naar Gods beeld geschapen mensen, in één klap als ratten kan uitroeien.

Moeten wij ons niet wat ernstiger afvragen of bovengenoemde wapenen het doel der bewapening nog heiligen? M.a.w. of onze Westerse cultuur ten koste van alles en met behulp van alles verdedigd mag worden?

Mag men bovengenoemde middelen en het eventueel gebruik ervan nog noemen: Gebruik van de goede gaven die God ons in de wetenschap schonk? Of is dit misbruik van die gaven?

Misschien hebben wij ons toch nog niet genoeg bezonnen op dit alles; wij, die moeten zijn „de vredestichters en de zachtmoedigen, die de aarde zullen beërven” (Matth. 5 : 5, 9). Onze voorvaders „aanvaardden” in het geloof de rechtvaardige oorlog, die ten doel had: „Herstel en handhaving van de orde”. Maar: onze moderne wapenen kunnen helaas alleen maar de orde helpen handhaven zolang ze niet gebruikt worden. Want gebruik zal immers de wederzijdse vernietiging zeer wel mogelijk maken, hetgeen toch moeilijk herstel van de orde genoemd kan worden!

Vaak wordt, ook in onze kringen gevraagd: „Maar kan een voorraad atoombommen geen oorlog voorkomen? — Ze zullen toch wel oppassen daarmee te beginnen!” Ik ben bang dat wij Gereformeerden onze „legendarische” reële kijk op het leven hier laten varen. Onlangs schreef iemand: „De moderne mens is niet in staat zichzelf als beheersers van zijn technische mogelijkheden op te werpen. Daarom zijn al die dwingende redeneringen dat de ABC-oorlog niet zal uitbreken, omdat hij voor alle partijen zinloos is, in de grond zonder overtuigingskracht en mauvaise foi. Wij weten heel goed — de vraag is alleen of wij het willen weten — dat de moderne vernietigingsoorlog, menselijkerwijs gesproken, komen zal, als de zaken in de wereld op de oude voet blijven voortgaan, omdat zinloze vernietiging van dit voortgaan de innerlijke consequentie is. Deze voorspelling houdt ongewild meer rekening met de realiteit aangaande de gang dezer wereld, zoals de Here ons die in zijn Woord openbaart, dan die welke de Amerikaanse ideologie ons predikt n.l. dat we de duurzame wereldvrede aan de atoomwapenen te danken zullen hebben. Wij Gereformeerden kunnen toch heel goed weten dat de zaken in deze wereld meer dan ooit op de oude voet voortgaan!

Als de spanning ten top stijgt en de „warme” oorlog uitbreekt dan zullen ook ditmaal de strijdenden elkaar niet ontzien. Dan is de kans groot dat de wederzijdse vernietiging een feit zal worden: „Zo vermoeien de volkeren zich voor niets en matten natiën zich af voor het vuur” (Jer. 51 : 58). De mens is vastgelopen met zijn eigen middelen: De wapenen zijn hem ver boven het hoofd gegroeid.

Hebben wij al gezien dat deze wapenen zeer ondeugdelijk zijn voor het eventuele herstellen van de wereldorde, en de kans dat ze nooit gebruikt zullen worden niet zo heel groot is, nog steeds klemt de vraag of deze wapenen „op zich” zich verdragen met het „Evangelie des Vredes” (Ef. 6 : 15).

Kunnen wij het voor de Here verantwoorden om „„ter handhaving”” (!) van de Westerse cultuur, die als het er op aankomt toch óók „steunt op paarden, en vertrouwt op wagens, omdat zij talrijk zijn, maar de blik niet richt op de Heilige Israëls en naar de Here niet vraagt” (Jesaja 31 : 1), kunnen wij het verantwoorden om terwille daarvan zondig miljoenen de kans te ontnemen zich nog te bekeren? (Waarvan velen uit ons eigen volk!) Kan dit doel deze vreselijke wapenen heiligen?

Is het werkelijk waar dat onze bijzondere taak in deze wereld, „waaruit Hij ons gekozen heeft, en waarom de wereld ons haat” zich verdraagt met deze duivels der techniek? Moeten wij in dit opzicht niet wat banger zijn „vriend van de wereld te worden, en metterdaad vijand van God”? (Jac. 4 : 4). Is hier niet een tendens tot wereldgelijkvormigheid? Men kan zich soms niet aan de indruk onttrekken dat wij in bepaalde opzichten te sterk de belangen dezer wereld delen en mogelijk ook de alles overheersende angst t.a.v. het conflict OoOst-West, wat zich duidelijk openbaart in de ook bij ons postvattende

zwart-wit tekening van dit conflict. Mogelijk is het volkomen menselijk dat we de neiging hebben onze tegenstander helemaal zwart te maken; een Christen zal echter alles naar waarheid, in de juiste proporties, moeten beoordelen. Het gevaar is namelijk groot dat die gedeelde angst en die belangen ons belétten, dat wij ons een eigen, n.l. Christelijk oordeel vormen over dit conflict en de vreselijke dreiging die daarmee gepaard gaat.

Men zal toch moeilijk kunnen volhouden dat dit, ons Christelijk standpunt, gevormd wordt door opmerkingen als: „Ja, hoe vreselijk die atoombommen ook zijn, zou U willen dat Amerika geen atoombom bezat en Rusland wel!”

Weliswaar wordt hier een groot probleem aangesneden, maar zo'n opmerking ligt uitsluitend in het menselijk vlak en geeft in ieder geval geen afdoend antwoord op de vraag of de atoomwapenen Christelijk-zedelijk aanvaardbaar zijn. Immers, niet altijd stemt datgene wat de mens dient(?) overeen met wat de Here welgevallig is: Wel vaker laat de Bijbel ons zien dat de weg die God zijn mensinkinderen vraagt te gaan een andere is dan die welke de mens zelf verkiest (die „naar de mens” is).

Bovendien is de probleemstelling onjuist. Wij Gereformeerden zullen heus niet kunnen bewerken dat het Westen afstand doet van zijn atoombommen (in het geval dat wij deze wapenen zouden verwerpen), net zomin als wij zullen kunnen bewerken dat het hele Westen zich tot God bekeert, niet meer op zondag voetbalt etc. Maar die wetenschap ontslaat ons toch niet van onze taak te getuigen!!

Het gaat er nu maar om of de moderne bewapeningswedloop meer vraagt van ons dan ons lijdelijk aanvaarden van het moment.

Kunnen wij ons wat betreft deze bewapeningswedloop nog conformeren met de wereld of behoort deze tot de „onvruchtbare werken der duisternis” waaraan wij „geen deel mogen nemen” (Ef. 5 : 11) en gaat hier voor ons leven Openbaringen 18 : 4: „Ga uit van haar mijn volk, opdat gij geen gemeenschap hebt aan haar zonden”? Groningen.

V. Cats.

*) Dit ons toegezonden artikel nemen we op, omdat het een probleem aan de orde stelt, dat in onze kringen wel meer aandacht mag hebben en wel meer besproken mag worden. Mogelijk geeft dit artikel daartoe aanleiding.

Red.

De zin van de Sabbat

IV

Antwoord aan Ds Francke

Naar we in het voorgaande menen te hebben aangetoond, zijn de argumenten voor de opvatting, dat het sabbatsgebod al bij de schepping is gegeven niet wel houdbaar. Dat wijst er al op, dat we de sabbat als een mozaïsche instelling hebben te zien.

Daarvoor hebben we ook positieve aanwijzingen. Naar we reeds in onze eerste artikelen (no 3) hebben aangegeven, spreken zowel Ez. 20 : 10—12 en Neh. 9 : 13 en 14 duidelijke taal. De HERE gaf aan Israël de sabbat en wel door de dienst van Mozes.

Coll. Francke tracht in zijn 4e art. aan de klem van deze duidelijke uitspraak te ontkomen. Hij beroept zich daartoe op Joh. 7 : 22 'Daarom: Mozes heeft u de besnijdenis gegeven — niet, dat zij van Mozes komt, maar van de vadersen —'. Al wordt hier gezegd, dat Mozes de besnijdenis heeft gegeven, toch blijkt deze al van eerder te dateren. Zo zou nu, volgens coll. Francke, de sabbatsinstelling ook wel van de schepping kunnen dateren, hoewel Ez. en Neh. die toeschrijven aan Mozes.

We vinden dit maar een noodsprong. Op deze wijze kan men zich vrijwel aan de klem van elk argument onttrekken: we moeten iets anders lezen dan er staat. Want het is duidelijk, dat in Joh. 7 een correctie wordt gemaakt, maar in Ez. 20 niet, noch in Neh. 9. In beide plaatsen wordt zonder meer de sabbat naast andere inzettingen en verordeningen gesteld en aan Mozes toegeschreven.¹⁾

Voorts heb ik als argument aangevoerd, dat de Schrift de sabbat steeds met Israël in verband brengt.

Coll. Francke wil dit argument weerleggen met te zeggen, dat dit vanzelf spreekt, omdat de openbaring des Heren in deze heilsperiode beperkt bleef tot Israël en dat door de openbaring des Heren aan Mozes de sabbat een speciaal Israëlietisch karakter kreeg.

Coll. Francke spreekt van een sabbat, die een speciaal Israëlietisch karakter kreeg. Maar, zo zou ik willen vragen, kennen we dan ook een sabbat die een niet-speciaal-Israëlietisch karakter droeg? Kennen we soms ook een vóór-Israëlietische sabbat?

In dit verband heb ik er op gewezen, dat we in de Schrift nooit lezen van een sabbat voor Ex. 16.

En hierbij aansluitend heb ik er de aandacht voor gevraagd, dat als de Schrift de zonden der heidenen opnoemt, zoals in Lev. 18 : 24 e.v.; Rom. 1 : 18 e.v.; 1 Kor. 6 : 10 e.v. nooit de zonde van sabbatsschennis wordt genoemd.

Ik vond en vind dit nog een krachtig argument voor de stelling, dat er van een voor-Israëlietische sabbat geen sprake kan zijn.

Coll. Francke evenwel tracht aan de klem van dit argument te ontkomen en wel op een wijze, dat ik er verstoeld van heb gestaan.

Hij schrijft in dezen (9B): „De zin van de

sabbat is niet: niet werken, maar: gemeenschap oefenen met de God des Verbonds!” Ik zou zeggen: collega, we zijn het van harte eens. Waar maakt u zich druk over? Het was juist de strekking van mijn betoog aan te wijzen, dat het 'niet-werken' niet tot het wezenlijke van de sabbat behoorde, maar tot het schaduwwachtige en dat wij daarom als kerk van het N.T. niet meer aan de bepaling van het niet mogen werken zijn gebonden en dat wij daarom maar niet te boud moeten beweren: de glijdende werkweek is voor ons absoluut onaantvaardbaar, omdat het ritme van 6 dagen werken en 1 dag rusten wordt verbroken.

Verder schrijft onze coll.: „Wie het verbond veracht en op sabbat niet zou werken, is toch sabbatsschender”. Weer: mee eens. Maar hij vervolgt dan: „Omdat de heidenen God niet dienen en danken voor de gave van het verbond in de Christus, heeft het geen zin hun sabbatsschennis te verwijten”.

Maar is dat niet een wat ondoordachte redenering? Waar blijkt toch het verachten van het verbond uit? Immers juist uit de overtreding van Gods verbondsinzettingen, van Gods geboden. Sabbatsschennis was onder Israël meteen verbondsschennis. Ook als Israël afvallig is geworden en God niet dankt voor de gave van het verbond in de Christus, wordt hun nog wel sabbatsschennis verweten. Vgl. Lev. 26; Jer. 17 : 19 e.v.; Ez. 22 : 23 e.v. En daarom zou het zeker niet zinloos geweest zijn, dat de heidenen met de overtreding van andere geboden, ook de overtreding van het sabbatsgebod was verweten, indien n.l. het onderhouden van de sabbat in den beginne aan alle mensen was opgelegd. En daarom menen wij te kunnen blijven zeggen: Waar de heidenen nimmer sabbatsschennis wordt verweten, is dat een klaar bewijs, dat de heidenen het sabbatsgebod niet was opgelegd.

De Schrift kent geen voor-Israëlietisch, algemeen sabbatsgebod.

Als bijkomend argument kunnen we dan nog aanvoeren, dat wij bij de heidenen ook niets vinden dat maar enigszins lijkt op Israëls sabbat.

Ook dit bestrijdt me coll. Francke. „Er is heel wat dat er op 'lijkt'”, zo meent hij. Ach, dat hij mij nu niet genoemd heeft, waar ik dat kan vinden.

Noordt zij, wiens K.V. op Ez. 20 : 10—17 ik ter ondersteuning van mijn gevoelen aanvoerde, heeft voor hem blijkbaar geen voldoende autoriteit. Mag ik hem dan verwijzen naar Lohse, die, hoewel op de hoogte met de verschijnselen die Francke noemt, tenslotte schrijft: Betekenis en inhoud van de O.T. sabbat zijn in elk geval niet te verklaren uit Babylonische of andere niet-Israëlietische voorbeelden, maar zijn uitsluitend bepaald door Israëls geloof aan Jahwe.²⁾

Ook coll. Vonk schrijft van de sabbat: „Een instelling, waarvoor men maar ophouden moet iets overeenkomstigs bij de heidenen te zoeken. Zij was nu eenmaal niet internationaal van afkomst en is het ook nooit gewor-

den. De sabbat is immers ingesteld als teken van Gods verbond met Israël, Ex. 31 : 16, 17. Van het **Sinaï-verbond**".³⁾

Dit is, dunkt me, voldoende om onze stelling staande te houden, dat de sabbat een specifiek Israëlietische instelling was en niets anders.

We zouden hierbij ook even kunnen bespreken wat coll. Francke onder 10e noemt. Hij geeft dat onder het hoofd: „Een vergissing”. In het vervolg spreekt hij zelfs van „een ernstige vergissing” (gespatieerd van hemzelf, H.V.). We kunnen er niet over klagen, dat onze collega zich niet onomwonden uit. Maar wat is nu de aard van mijn ernstige vergissing? Coll. Francke schrijft: „Hij vergeet in rekening te brengen, dat de schepping, nadat de scheppingswerken voltooid waren (Gen. 2 : 2, 3), nog niet in een volkomen en definitieve stand en toestand verkeerde, doch aan het beginpunt van een ontwikkeling stond. De aarde moest gebouwd en bewaard worden, door de mens, tot de dag „het punt des tijds”, wanneer de gehele schepping zou overgaan in de definitieve stand en toestand van rust, de 'sabbatismos'⁴⁾. Daarover heeft wijlen prof. dr K. Schilder in zijn 'Wat is de hemel?' toch duidelijk en zeer schoon geschreven. Nadat de scheppingswerken voltooid waren was er een **BEGIN** van de rust, welke de schepping eens in **VOLTOOIING** zou genieten. Welnu, in dat kader past de 7e dag als telkens weerkerende rustdag! Want op elke zevende dag moest de mens, óók voor de zondeval, óók in een wereld zonder zonde, zich richten op het einddoel: de 'sabbatismos' als de **VOLMAAKTE**, wijl **VOLTOOIDE** rust". De sabbat zou dan garantieteken zijn van die komende rust.

Men voelt, deze voorstelling van zaken berust geheel en al op de veronderstelling, dat er reeds bij de schepping een sabbatsgebod is gegeven. Nu meen ik te hebben aangetoond, dat die veronderstelling niet houdbaar is. Bovendien, even aangenomen, dat er wel zo'n sabbatsgebod zou zijn, hoe bewijst men dan nog, dat de zin van die sabbat zou zijn, zoals coll. Francke aangeeft? Hij verwijst me alleen naar wat Prof. K. Schilder heeft geschreven. En zeker is dat iemand van hoge autoriteit voor mij, daar toch niet zo, dat zijn woord zonder meer voor mij het einde van alle tegenspraak is. Enig Schriftbewijs is mij niet voorgehouden. Ik geloof, dat het met mijn ernstige vergissing nogal meevalt.

Roodeschool.

H. Venema.

1) Ook Ds C. Vonk beroept zich op Neh. 9 : 14 en Ezech. 20 : 12 als bewijspplaatsen, dat alleen Israël verwaardigd werd het teken van de sabbat te ontvangen. „De Voorzeide Leer”, dl Ia, Barendrecht, 1960, blz. 80.

2) In zijn reeds genoemd art. in Kittels Woordeboek, dl VII, 3. We zouden hierbij de aandacht willen vragen voor een opmerking van G. F. Oehler, Theologie van het O.T., vertaald door J. Hartog, Utrecht, 1879, blz. 542, noot 8: „De bedoeling van dit geschrift (van een zekere Oswald, H.V.) is, om door te beweren, dat de sabbat vóór en buiten Mozes bestaan heeft, een geschiedkundige grondslag te verkrijgen voor de mening, dat de sabbat niet tegelijk met de ceremoniële wetten der Mozaïsche eredienst afgeschaft is. Het is opmerkelijk, hoe een eenzijdige wettische opvatting hier in verband treedt met hypothesen op het gebied van de geschiedenis der godsdiensten, die een geheel ander doel hebben”.

3) In zijn in noot 1 genoemd boek, blz. 63. Tenslotte nog de mening van een Joodse geleerde: „Lichtvaardig hebben 'onderzoekers' van een bepaalde richting gepoogd, de betekenis van deze revolutie (zo noemt hij de invoering van de sabbat onder Israël, H.V.) te verkleinen door aan te voeren, dat reeds Assyrisch-Babylonische documenten de Sjabbath als het ware gekend hebben”. A. Barth, Confrontatie met de problemen der eeuwigheid, Amsterdam, 1958, blz. 137. Ook deze blijkt wel op de hoogte met het vergelijkingsmateriaal, dat coll. Francke aanvoert. Deze laatste heeft zelf gezegd, dat de zin van de sabbat niet is: niet werken, maar: gemeenschap oefenen met de God des verbonds. Hoe zou nu het feit dat de Assyriërs en Babyloniërs ook wel eens enige bijzondere, veelal ongunstige, betekenis toekennen aan de 7e dag van de week, enig blijk zijn van verwantschap met Israël's sabbat?

4) Heeft coll. Francke zich wel eens ingedacht wat dat moet betekenen: 'overgaan in de definitieve stand en toestand van rust? Soms dat op de nieuwe aarde helemaal geen beweging meer is, dat er ook geen tijd meer zal zijn? Vgl. K. Schilder a.w. 278: „Het intermitteren is voorbij; de klokslag van de tijd breekt de rust niet meer”.

Maar is dat een voorstelling van zaken, waarvan de juistheid zonder meer vaststaat?

BOEKBESPREKING

„1944” en „1961”

Open Brief aan de Hoogleraren Dr H. N. Ridderbos en J. Kamphuis door Drs H. Albracht, Prof. dr J. R. van de Fliert, Ir H. van Harten, Drs L. Kok, Mr J. H. Prins, Drs G. Puchinger, Dr Ir J. Stellingwerff. N.V. Uitgeversmaatschappij De Graafschap, Aalten. Prijs f 1.15.

In een Woord Vooraf schrijven deze broeders: „In deze Open Brief tracht een stuk „zweigende kerk” der „vrijgemaakten” tot uiting te komen”.

In het eerste hoofdstuk, „1944” en „1961”, richten zij zich tot beide genoemde hoogleraren en uiten zij hun ernstige bezwaren tegen „1944” en tegen „1961”. Ze zijn „bedroefd en geërgerd” over het besluit van de synode van Assen. Dat besluit om niet samen te spreken hadden ze wel verwacht en zou hen nog niet tot spreken hebben genoopt. Maar de stijl en de geest der besluiten hebben hen naar de pen doen grijpen.

Ze richten zich eerst tot prof. Ridderbos, die de besluiten van Assen „ontzettend” vond. Ze kunnen dat wel begrijpen, maar vragen hem of hij er niet in kan komen, dat zij van hun kant de besluiten van 1944 ontzettend hebben gevonden. Die besluiten met hun ontzettende gevolgen waren gebouwd „op kerkrechtelijke en dogmatische redenties die binnen twintig jaar naar alle kanten aanvechtbaar bleken”. blz. 12. En ze vragen prof. Ridderbos of hij er niet toe zou kunnen komen te erkennen, dat in 1944 een misstap is begaan en het anders had gemoeten.

Dan richten zij zich tot prof. Kamphuis met deze woorden: „U, professor Kamphuis weet... zeer wel, dat duizenden zich ergeren en bedroeven over het synodebesluit 1961, dat mede uit Uw prae-advies ontstaan is”. Ze hadden helemaal niet verwacht, dat hij over „Assen” zo zou schrijven, dat zij het ermee eens waren. „Maar dat U, professor Kamphuis, thans onder de titel **blijdschap op blijdschap** Uw commentaar geeft, betekent voor ons één ding, en wel, dat U tegen duizenden mede-kerkleden binnen de kerk zegt: „Gij zijt mij als niets”. Dat waren ze voor prof. Ridderbos in 1944, nu ondervonden ze in 1961 weer hetzelfde. blz. 13. Op blz. 14 noemen zij de centrale vraag, waar het hun altijd om is gegaan: „**Wat is het recht van religieuze oppositie nog waard in onze kerken? Wat is dat waard op synodes, wat is dat waard bij besluitvorming in „synodale” en „vrijgemaakte” kring, en bij het synodale dankgebed in vrijgemaakte kring?**” Zij laken „inzake 1961 nog niet eens zozeer de weigering tot samenspreking maar wél de werkelijk **verwaten** stijl waarin het besluit is gekleed, en de **geborneerde** geest waarin men dit besluit commentariëert”. blz. 15.

Er bestaat volgens hen bij duizenden in beide kerken een gevoel van ontzettende machteloosheid zowel ten opzichte van de synode van 1944 als die van 1961. Men heet er vertegenwoordigd te zijn en heeft toch niet de minste invloed. Op blz. 15 lees ik: „Onze diepe overtuiging is: er is een synodaal dwangstelsel in **beide** kerken, en daar willen wij van af. Hóé, we erkennen het, wéten we niet, omdat zulks niet tot onze dagtaak behoort, maar duidelijk is dat wij noch voor 1944 noch voor 1961 morele verantwoordelijkheid kunnen dragen”.

Dan volgt een hoofdstuk onder het kopje: De Jongeren in de kerken.

De schrijvers voelen zich religieus sterk verbonden met de „totaliteit” van het „gereformeerde kerkvolk” in beide kerken. Maar hebben bezwaren tegen beide kerken: „Zeker, wij hebben grote bezwaren, zien gevaren en misstanden, staan argwanend tegenover bepaalde ontwikkelingen en stromingen binnen de „synodale” kerken, maar daar moeten wij direct twee zaken aan toevoegen: 1. Dat wij tegen bepaalde extreme tegenstromingen in onze vrijgemaakte kerken óók argwanend en afkeurend staan. 2. Dat de door onze vrijgemaakte kerkelijke leiders afgekeurde ontwikkeling der jongeren in de „synodale” kerken ook binnen onze vrijgemaakte jongerenkring plaats vindt... ook bij ons gaat men naar de bioscoop, vindt de dans ingang, heerst afkeer van geschiedenis en dogma, kortom: er komt in onze vrijgemaakte jongerenkring een reactie op, die na een tien jaren vrijwel

identiek is aan de ontwikkeling binnen de „synodale” jongerenkring”. Dat hier veel moet worden afgekeurd en veel moet worden geleerd staat voor hen vast, maar één conclusie kunnen ze toch trekken: „dat er in beide kerken grote groepen jongeren zijn die méér dan genoeg hebben van het getwist der theologen en hun geschermd met grote en afgesloten woorden. Velen overwegen: als dat zo doorgaat, dán maar liever hervormd worden. Anderen gevoelen zich kerkelijk dakloos, al zijn zij formeel nog lid van één van beide kerken”. blz. 18. De jongeren zouden steeds meer kritisch staan tegenover de Belijdenisgeschriften en onder hen zou de eucumenische trek groot zijn. Waarvan de congressen der vrijgemaakte studenten getuigen. Er leeft onder hen groot bezwaar tegen eenzijdige prediking en tegen eenzijdige geloofsbeleving. De schrijvers behoren tot hen, die met enige zorg de ontwikkeling der jongeren gadeslaan, maar ze achten het mogelijk „dat deze ontwikkeling ons er wel eens toe kon nopen, **koste wat het kost**, de strijd over 1944 op korte termijn algeheel te staken, omdat een nieuwe generatie er evenmin voor gevoelt om eindeloos te twisten over de schorsing van de hoogleraar Schilder, als vroegere kerkleden er voor gevoelden een leven lang te twisten over het onrecht dat eens te Kampen is aangedaan aan de docent Steketee”.

Een volgens hoofdstuk draagt het opschrift: De verantwoordelijkheid. Daarin verklaren de broeders: „dat wij ook thans ons niet door een synode laten gezeggen, wanneer deze ingaat tegen onze diepste gevoelens als christen”. blz. 21. Ze zien in „kerkverandering” weinig aanlokkelijks. In de „synodale” kerken liggen nog onherroepen schorsingen. „Waar wij ons ook opstellen, in beide kerken zullen wij in oppositie zijn, en wij vergeten niet, dat er ook in Uw kerken een grote groep is die na iedere synode weer opnieuw teleurgesteld is”. blz. 21. Wat zij dan willen? „Wij wensen dat in beide kerken, een ieder op zijn plaats, strijdt tegen onrecht, tegen liefdeleusheid, tegen onheuse en eenzijdige voorlichting, tegen al wat een mens tegenstaat, en wat die mens vooral scherp waarneemt, als hij het bij anderen ontdekt”. Ze zitten met het gezag van synoden en menen, dat theologen vooral zich wel mogen bezinnen over aard en werking van synodebesluiten. Ik citeer nog deze zin uit dit hoofdstuk: „Maar een feit is dat wij van al onze synodes sinds 1936 heel weinig genoegen beleven, en dat vraagt generale bezinning, althans niet enkel blijdschap of ontzetting over bepaalde **besluiten!**”

Vervolgens vragen ze: En nu? Ze zien voor beide kerken weinig perspectief, al geloven ze „dat het gezond verstand eens zal zegvieren”. Het beleid van 1944 heeft zich ontzettend gewroken en dat zal 1961 volgens hen ook doen. Eigelijk weten ze geen raad. Ze halen een woord van prof. Popma aan: „**Als wij er geen raad meer mee weten, gaan we ontdekken dat we de Here Jezus nodig hebben**”. Ze weten niet anders te doen dan af te wachten. „Afwachten! Het lijkt een afschuwelijk woord, maar het is bedoeld in de zin van de Adventus: wachten op wat de Here gaat doen. Zijn komst verbeiden, en in Zijn praesentie geloven”. Ondanks alle teleurstelling willen zij zich wachten voor twijfelmoeidigheid en met Habakuk in benarde omstandigheden God prijzen.

Uit een slothoofdstuk onder het opschrift: Groet des Vredes, blijkt, dat zij nogal iets van kerkelijke journalistiek verwachten. Tot prof. Ridderbos zeggen ze: „Van Uw welwillendheid hangt immers mede af, wat er in Uw en onze kerken nu verder gaat gebeuren”. Tot prof. Kamphuis wordt gezegd: „één artikel van Uw hand kan de zaak jaren vooruithelpen of jaren ophouden”. Er is ondanks alles nog een band tussen synodalen en vrijgemaakten. Aan beiden hebben ze duidelijk willen maken „dat wij en de geest van 1944 en die van 1961 verwerpen”.

Een van de laatste zinnen luidt: „En dat wij desondanks moed op de toekomst hebben, omdat Christus er is, al kunnen wij bezorgd zijn om de prijs die eens zal betaald blijken te zijn voor deze onzalige godsdiensttwisten”.

Wat van deze brochure te zeggen? Een van mijn vrienden vond haar verschrikkelijk. Een ander zei, dat ze hem uit het hart was gegrepen! Verschrikkelijk vind ik dit geschrift niet, maar zij is mij ook niet in alle opzichten uit het hart gegrepen.

Er zijn tegen dit vlugschrift bezwaren in te brengen. Ik kan niet laten er een paar te

noemen. De mannen-broeders verwachten m.i. te veel van kerkelijke leiders. Dat komt dunkt mij al uit in de vorm, die ze voor hun geschrift kozen: Een Open Brief aan twee professoren. Op hetzelfde vlak ligt mijn bezwaar, dat men inzake de vrijmaking te grote plaats geeft aan de schorsing van prof. dr K. Schilder. Ik denk aan een zin op blz. 22: „Het synodebesluit betreffende de schorsing van prof. dr K. Schilder is inzet geworden van alle strijd”. Dit geldt in elk geval niet voor mijn strijd tegen „1944”.

Een tweede bezwaar van mij is, dat alle aandacht valt op de schorsingen, die ik ook onrechtvaardig vond en vind, terwijl de leer, die ons in 1944 werd opgedrongen vrijwel niet wordt genoemd. Ik heb neen gezegd tegen dogmatische formules, die naar mijn vaste overtuiging een domper zetten op het Evangelie. Ik kon mij aan die formules niet conformeren, omdat ik dan niet zou kunnen preken. Want de inhoud van de prediking is de rechtvaardiging van de goddeloze. Daarmee kon en kan ik het „houden voor wedergeboren niet rijmen. Hoeveel bezwaren men dan ook moge hebben tegen „1961” de bezwaren tegen „1944” zijn toch veel en veel groter.

Nog een derde opmerking: Van enige overdrijving is dit geschrift niet altijd vrij te pleiten. Natuurlijk moeten we niet elk woord op een goudschaal wegen. Dat doet men niet met een conscientie-kreet. En dat is dit geschrift. Maar ik zou toch niet durven zeggen, dat de besluiten van 1961 gekleed zijn in een „verwaten stijl”. Dat is mij te kras. Ook is het woord „dwangstelsel” mij al te sterk. Ik zou willen herinneren aan een woord van prof. Bavinck: „Alle overdrijving schaaft en drijft weer over”.

Maar daarmee is deze brochure niet veroordeeld en daarmee zijn we er niet van af. Er staat heel wat in, dat onze voortdurende aandacht moet hebben. Als ik het wel heb heeft onze vrijgemaakte pers nog al afwijzend over deze brochure geschreven. Men vond de beschuldigingen verschrikkelijk en onbillijk en gevaarlijk. Waarschijnlijk met het gevolg, dat velen van onze kerkleden niet eens meer willen overwegen of deze broeders niet veel hebben opgemerkt, dat waar en juist is. Wat wel gemakkelijk is maar niet nuttig. Het is voor niemand aangenaam op fouten te worden gewezen. Ook niet voor theologen en synodeleden en hun adviseurs. Maar als er kwaad van ons wordt gezegd moeten we eerst ernstig overwegen en nog maar eens overwegen of het ook waar is. Of er althans enige waarheid in steekt. En als dat het geval is dan moeten wij dat royaal erkennen en ons van onze „zonden” bekeren.

Het komt mij voor, dat deze broeders gelijk hebben als zij zeggen, dat in brede kring onbehagen heerst over „1961”. Vooral onder „intellectuelen”. Maar waarlijk niet alleen onder hen. Nu moeten we niet zeggen: Nu ja, die intellectuelen! Of: Die Heren! Het zijn broeders. Geen theologen. Maar het is zeer goed en nuttig voor theologen om vooral naar niet-theologen te luisteren. Misschien vindt iemand hen „lastig”. De schrijvers zelf gebruiken dit woord. Het is denk ik goed, dat er in de kerk zulke „lastige” mensen zijn.

Ze wijzen er op, dat er een grote afstand is tussen synoden en laat ik maar zeggen het kerkvolk. Daarin hebben ze gelijk als ik mij niet vergis. Misschien is dat altijd wel zo geweest, maar dan wordt het toch wel tijd zich eens af te vragen hoe dat zo komt. In „1944” hebben synoden, ondanks sterke tegenkanting vanuit de kerken, doorgezet, met alle onheilvolle gevolgen daarvan. En nu is er na het besluit van de synode van Assen ook in brede kring een sterk onbehagen. Waar ligt de oorzaak?

De vraag komt op of de functionering van onze kerkregering of kerkverband wel deugt. Men kan zeggen, dat deze kerkinrichting reeds eeuwen oud is en dat we ons maar aan de afspraken moeten houden. Natuurlijk moet dit laatste gebeuren. Maar iets is nog niet goed, omdat het al eeuwen stand heeft gehouden. De mannen-broeders zeggen dat zij niet weten hoe het anders zou moeten. Ik wil eerlijk zeggen, dat ik het ook niet weet. Omstreeks 1944 kwamen bezwaarden vrijwel niet op de snodyde, om de eenvoudige reden, dat zij niet werden afgevaardigd. Is dat eigenlijk wel goed?

Voorts speelt de lange duur der synoden ook een rol. Lang niet alle ouderlingen kunnen ettelijke weken beschikbaar stellen voor synode-vergaderingen. Zo komt men er allicht

toe mensen te zoeken, die alle tijd tot hun beschikking hebben. Dat is niet bevorderlijk voor een goede afvaardiging. Jongere krachten zijn zo vrijwel vanzelf van afvaardiging uitgesloten.

Wat gezegd wordt aangaande de „jongeren” moet de volle aandacht hebben. Is het waar wat hier geschreven wordt? Dat is altijd de eerste vraag, die moet worden overwogen. Het komt mij voor, dat het te sterk gesproken is als beweerd wordt, dat „men” in onze jongerenkring naar de bioscoop gaat en danst enz. „Men” doet dat dunkt mij niet. Maar dat het hier en daar wel gebeurt zou ik niet durven ontkennen. Hoe komt dat? De broeders spreken van „onzalige godsdienst-twisten”. We mogen ons wel afvragen of daar een kern van waarheid in zit. Velen zijn beu van allerlei getwist in eigen kring. Er komt een stemming van: Men kan mij nog meer vertellen. En men gaat z'n eigen gang.

Er schijnt kritiek te zijn op onze Belijdenis-geschriften. Is dat mogelijk een reactie op het feit, dat sommigen deze geschriften als schier onfeilbaar voorstellen? Soms schijnt men de Belijdenis op één lijn te stellen met de Heilige Schrift. Men schijnt te menen, dat elke zin, ja elk woord, ja elke letter precies op z'n plaats staat en er geen tittel of jota van mag afgedaan worden. Dat is een overdrijving die schaaft. Terecht is opgemerkt, dat bij deze opvatting der Belijdenis-schriften vrijwel elke dominee zou „hangen”.

Ik zou zeggen: Laat men deze brochure lezen. Men hoeft het niet in alles er mee eens te zijn om toch te erkennen, dat hier zaken aan de orde worden gesteld, die de moeite van het overwegen waard zijn. Een bekende spreuk zegt: Hij is mijn vriend, die mij mijn fouten toont. Niemand verdraagt gemakkelijk kritiek. Ook een kerkelijke gemeenschap niet. Daarop vormen wij geen uitzondering. Maar wat niet gemakkelijk is moeten we toch maar doen. Wat niet waar is kunnen we naast ons neer leggen. Wat wél waar is moeten we ter harte nemen. We moeten met dit geschrift volle ernst maken.

H. J. Jager.

PERSSCHOUW

De opmars gaat voort

Reeds meermalen wezen we in „Persschouw” op de steeds krachtiger wordende actie in de synodaal-Gereformeerde Kerken om tot vereniging met de Hervormde Kerk te komen. We namen ook in extenso over wat in die Kerken tegen dit streven werd geschreven. Tot nu toe blijkt nog uit niets, dat dit geschrijf op de leidende figuren van dit verenigingsstreven enige indruk heeft gemaakt. Ik heb nog niet gemerkt dat men daarop in de pers is ingegaan. Maar wat wel duidelijk is, dat is dit, dat de door de 18 predikanten ingezette — of, misschien beter gezegd: publiek geworden — actie met kracht wordt voortgezet.

Op de ook dit jaar gehouden conferentie van „Woudschoten” — „Woudschoten” is een „beweging” in de synodale kerken die het moderne oecumenische streven daarin stimuleert en propageert — werd het thema van de vereniging van de Hervormde en de synodaal-Gereformeerde Kerken speciaal aan de orde gesteld. Referaten daarover werden gehouden door Prof. H. Kraemer en Prof. Nauta.

Wat „Woudschoten” thans bezielt kan men goed merken uit een artikel in „De Strijdende Kerk” van 5 augustus waarin onder de titel: „Conclusies en plannen van „Woudschoten”” o.a. het volgende werd geschreven:

Vaste organisatie?

Moet „Woudschoten” een cri de coeur blijven, of moet er aan deze „beweging” een permanent karakter worden gegeven in de vorm van een bureau, een secretaris, een eigen blad, enz.?

Dit is een vraag, die al herhaalde malen is gesteld. Tot dusver was het nog niet tot iets permanent gekomen. „Woudschoten” wilde zijn een klop op de deur van onze Kerken.

Prof. Kraemer had dit aangevoeld. Naar zijn eigen zeggen, tracht hij altijd onder de huid te voelen. Hij had dat ook nu gedaan. Hij was blij, te kunnen constateren, dat „uw kring wel degelijk aangeraakt is door een oprecht verlangen naar eenheid”. Maar hij was even verheugd over het feit, dat „Woudschoten” een wijder doel heeft dan alleen het onderwerp van deze conferentie, n.l. te streven naar en te helpen aan de vernieuwing van de Kerk. Vernieuwing van de

Kerk is onmisbare voorwaarde voor de oecumene. Maar vernieuwing van de kerk is nooit een gebeurtenis voor eenmaal, — het betekent **continue vernieuwing**.

Daarom stelde hij ons ook voor de belangrijke vraag, die dus al jarenlang leeft: „hoe gaat u dit doen? Ik heb begrepen, dat u eerst het klimaat moet scheppen (Nauta). Maar wordt daarbij wel voldoende bedacht, dat u daarvoor een lichaam nodig hebt, dat hiermee voortdurend bezig is, om initiatieven te nemen en adviezen te geven? Eén conferentie per jaar is niet voldoende. Daarvoor hebt u nodig een „comité van waakzaamheid” (waakzaam naar de tweeslag van Christus: „waakt en bidt”). Deze waakzaamheid zal voortdurend gewekt moeten worden, totdat die ook in het programma van de hogere lichamen in de kerk is doorgedrongen”.

Op de laatste middag van de conferentie is deze tijdbom van Kraemer niet gedemonteerd. Er is druk gesproken over het hanteren van deze bom. Hoewel zich enkele stemmen deden horen, die liever wilden voortgaan met de methode, die tot dusver is gevolgd, n.l. uitsluitend het beleggen van één conferentie per jaar, toch waren de meesten er van overtuigd, dat er meer gedaan moest worden. In stilte werd er zelfs een stem vernomen, dat we de taak hebben om voor onze kinderen te investeren. De algemene conclusie was wel, dat we geen stap verder komen, als we niet continueren. Nadere plannen, die in de vergadering werden gesuggereerd, zullen door het comité overwogen en zo mogelijk uitgevoerd worden. Maar intussen werden al jaarlijkse giften tot een bedrag van enkele honderden gulden toegezegd, om een eerste begin te maken. Overwogen wordt om een studiesecretaris te benoemen. Besprekingen worden gevoerd met „De Strijdende Kerk”, om ons blad tot spreekorgaan van „Woudschoten” te maken.

Bijdragen ter verwezenlijking van dit alles worden gaarne ingewacht door de Heer J. A. van Arkel, Julianalaan 86, Soestdijk, giro 474432.

De oproep van 18 predikanten

Door één van de 18 predikanten, die de Herv. Geref. oproep hebben uitgezonden, is een uitzetting gegeven van het ontstaan van deze cri de conscience. Al enkele jaren zijn er besprekingen gaande tussen werkers in de evangelisatie van de hervormde en de gereformeerde kerken. Vanuit het apostolaat is men toen tot de oproep om hereniging gedrongen. Er zijn vergaderingen gehouden en het eind van deze besprekingen is geweest „de oproep van de 18”: „...de gescheidenheid van de hervormde en gereformeerde kerken mag niet langer geduld worden...”. Dit was niet een kwestie van revolutionaire opzet, maar van **heilig ongeduld**. De fronten zijn vastgelopen, er moet weer beweging in komen.

Daarom zijn er plannen gemaakt om in 1962 een groot Hervormd-Gereformeerd Congres te houden in de Domkerk te Utrecht, waar prof. Berkhof en prof. De Gaay Fortman zullen spreken. In 1963 zal een Kirchentag worden gehouden, om de Nederlandse christenheid bij elkaar te krijgen.

Vóór het congres in 1962 zullen 5 brochures verschijnen ten behoeve van gemengde gesprekskringen, ter voorbereiding op het congres. Het is de bedoeling, dat dergelijke kringen plaatselijk worden opgericht.

Op de conferentie werd niet de oproep van de 18 behandeld, maar wel stelde men zich achter de plannen voor 1962 en 1963. Waar mogelijk zal door ieder der deelnemers aan de uitwerking van deze plannen plaatselijk worden meegewerkt.

„De kleine teen van Kuyper”

In „Centraal Weekblad” van 1 juli jl. heeft prof. De Gaay Fortman een voorstel doorgegeven om aan de Vrije Universiteit twee kerkelijke hoogleraren namens de hervormde kerk te benoemen. Dit zou betekenen, dat alle geref. theologische studenten ook in contact zouden komen met de hervormde kerk en dat er plaats zou zijn voor een gereformeerde om predikant te worden in de hervormde kerk.

Deze suggestie (waarmee Dr Abr. Kuyper al bezig geweest schijnt te zijn, en die geestig „de kleine teen van Kuyper” werd genoemd) is oorspronkelijk uitgedacht door prof. Lekkerkerker.

Aan hem werd dan ook door de conferentie gevraagd, om een concept-schrijven op te stellen, dat door het comité namens „Woudschoten” aan de directeuren van de Vrije Universiteit zou kunnen worden gezonden, waarin wordt gevraagd dit voorstel te verwezenlijken.

Intercommunie

Beter is te spreken van „wederzijdse open communie”. Ter oriëntering werd gewezen op het boekje van prof. Lekkerkerker in de B.B.B.-serie: „De Tafel des Heren”, waarin hij in het laatste hoofdstuk „Avondmaalsgemeenschap” de spanning weergeeft rondom Lausanne.

Kennelijk staat het vraagstuk van de open avondmaalstafel nog heel ver van ons af. We beleggen gemakkelijk of ongemakkelijk gezamenlijke diensten, we willen ook wel nog samen bidden, maar bij het avondmaal voelen we ons

op zo heilige (= afgezonderde) grond, dat we dan zelfs niet aan samenwerking durven denken. Daarom werd overwogen, om van onderop deze zaak in beweging te krijgen, door aan de kerkeraden van beide kerken een brief te richten met het verzoek om aan de meerdere vergaderingen voor te stellen, de Kerkorde zó te veranderen, dat de mogelijkheid wordt geschapen tot wederzijdse open communie en kanselruil.

Wereldraad van Kerken

Uit de verhalen, die met feiten gestaafd werden, bleek wel, dat men in het algemeen in onze kerken schrikbarend weinig op de hoogte is van de oecumenische beweging. Zelfs vele kerkeradsleden schijnen zich er bar weinig voor te interesseren. Er werd een suggestie gedaan om bij de kerkeraden er op aan te dringen, een abonnement te nemen op het blad „Gemeenschap der Kerken” en het ook te lezen.

In ieder geval was de mening onverdeeld, dat het nodig is, dat er in onze kerken injecties worden gegeven om het bloed sneller in deze richting te sturen. Alle conferentie-gangers werden opgewekt, om dit plaatselijk te stimuleren.

Het „voorstel” van Prof. De Gaay Fortman waarover in dit artikel werd gesproken luidde aldus:

1. Laat men de kerkorden van beide kerken zodanig wijzigen, dat plaatselijk gemeenten over en weer de bediening van het Woord en de sacramenten uitwisselen. Dan bewijst men, om met Van der Leeuw te spreken, dat de katholiciteit der kerk een geloof is, dat als voorwerp heeft een feit: de vleeswording van het Woord.

2. Laat de hervormde kerk de theologische opleiding aan de Vrije Universiteit erkennen en daartoe aan directeuren dier universiteit verzoeken toegelaten te worden tot het benoemen van hoogleraren vanwege de hervormde kerk. Wat zou dat een kans voor de Vrije Universiteit zijn om te bewijzen, dat zij niet alleen vrij van de kerk staat, maar ook vrij van de kerk is!

3. Laten leden van beide kerken tezamen een jaarlijkse kerkdag organiseren, opdat men althans eenmaal in het jaar elkaar rondom Woord en sacrament ontmoet.

Men merkt, we krijgen in het geciteerde artikel een beeld van een grootscheepse kerkelijke actie, welke evenwel geheel buiten de kerkelijke vergaderingen om gaat, ja, in feite daartegen in gaat. En dat kan tegenwoordig allemaal. Es was een tijd waarin mensen die niet het honderdste deden van wat blijkens het bovenstaande thans op touw wordt gezet, werden geschorst en afgezet.

Over het „gesprek” met de vrijzinnigen en over kerken met een „hard getuigenis” in de Wereldraad.

Op de jaarvergadering van de vereniging van vrienden van de I.C.C.C., welke dit jaar te Utrecht werd gehouden, was — zoals dat tegenwoordig op vergaderingen die zichzelf respecteren gebruikelijk is — ook een **forum**. Daarin werden de vragen besproken, welke naar aanleiding van 'n paar gehouden referaten waren gerezet:

De eerste vraag welke gesteld werd was deze: „Kan wel van een oecumenisch gesprek met Vrijzinnigen worden gesproken? Er is toch geen basis voor zulk een gesprek. Getuigenis is nodig, maar dat is geen oecumenisch gesprek. Dit is de christentaak van evangelisatie”. Ik geef hier weer het antwoord dat Prof. Zuidema op deze vraag gaf. Hier is het:

„Deze vraag is een vraag waar een theoloog op zijn minst een dissertatie over kan schrijven en dan is hij nog niet uitgeschreven. Dat is mijn eerste antwoord. Dat wil dus zeggen: Je kunt het van alle kanten benaderen, maar hoe kom je er middenin? Nu dacht ik dat de vrager bedoelde te zeggen: Is iemand Vrijzinnig, die van oordeel is dat het laatste waarop hij terugvalt is de geest van de mens, die hij identificeert met godsdienst, die geïntimideerd wordt door wat zich de wetenschap noemt en met de resultaten van de wetenschappen? Zo iemand heeft fundamenteel een totaal andere klankbodem dan een Christ-gelovige. Niet een orthodoxist, want die kan wel een heiden zijn, maar een **Christ-gelovige**, die in de Here Jezus heel zijn zaligheid bezit en die daar zo rijk mee is en eeuwig mee hoopt te blijven. Dat is wat de Here Jezus is, **Heer**; en daar komt het dominium aan, de heerschappij, die de laatste beslissing al niet meer in zichzelf kent en daar zo blij van verlost is en dan gaat getuigen, van zichzelf, dat hij er zo blij van verlost is, maar dan verder een ander getuigenis heeft te brengen n.l. het getuigenis van: en Hij verlost. Ik zou die beide getuigenissen ook graag willen onderscheiden. Dat van jezelf: ik ben er zo blij mee, en dat andere: en Hij is de Verlosser; want dat is een beroep op het apostolisch getuigenis, dat zeer vast is. Wij zien thans dat men in deze, dus in laatste instantie geen communicatio in de diepe zin van het woord met elkaar kan hebben; dat hier **meer** aan de orde is dan wat men mede-menselijkheid

noemt. Ook in zijn meest ruime en brede en diepe zin, want hier is een mede-Goddelijkheid aan de orde, die door God zelf al dan niet beschikt is. Ik ben het dan graag met Prof. Kraemer eens in zijn geschrift over communicatie dat de magna carta van de communicatie ons gegeven is in de eerste brief van Johannes: hetgeen wij met onze handen getast hebben, hetgeen wij gehoord hebben, hetgeen wij gezien hebben van het woord des Levens, **dat** verkondigen wij U en dat verkondigen wij U, opdat U er ook gemeenschap in hebt. Dat vind ik nu het jammere van het werkje van Kraemer, en dat heeft prof. van Riesser: vanmorgen ook gezegd, dat er ploteling een andere communicatie-idee ook in dit boekje voor de dag komt, n.l. de communicatie-idee, die zelfs samenhangt met de moderne wetenschap en met de moderne democratie. De communicatie van de ronde-tafel-conferentie. Hij spreekt het zelf zo uit als hij zegt: wij **verkondigen** U, opdat U ook gemeenschap kriegt aan Hem; dan houdt dat minstens in: U hebt het niet, (dat moet ik wel even zeggen) U hebt het niet! Dat is heel naar, maar het is zo, enfin, ik mag het U nog vertellen, opdat U het toch ook zou krijgen, en ik vertel U dat, (verkondig het U, onder opdracht van) niet omdat ik zo'n reuze kerel ben, maar omdat ik een knecht ben van de knecht des Heren.

En in die mate, waarin ik knecht van die knecht des Heren mag zijn vertel ik U dat! En mij dunkt dat er dan niet dat **gesprek** is zoals men dat momenteel zoekt, n.l. in het uitwisselen van vrijblijvende visie en in een appèl op elkaars diepste zijn. Want hier is een appèl op het werk van de levende God, van de Drie-enige God. **Dat** in de vrijzinnige theologie, in de mate waarin zij vrijzinnig wil zijn, altijd weer weg-gewerkt wordt. Dus ik zou het eigenlijk met die vrager eens willen zijn. Eigenlijk in zijn richting willen antwoorden. Het woord evangelisatie wordt langzamerhand een beduimd woord. Dan zijn die woorden mij te zwak en moet je maar zien dat je weer de frisse taal krijgt en de taal verfrist, maar dat er iets te zeggen valt, n.l. iets wat eeuwig leven betreft, wat hemel en hel uitmaakt, dat is m.i. zeer zeker zo”.

Het is zeer nodig bij iedere vraag omtrent een „gesprek” te vragen wat men daarmee precies bedoelt. Er moet namelijk voor ieder werkelijk kerkelijk gesprek een **basis** zijn, een **geloofsbasis**. Dat wil zeggen de basis van wederzijds werkelijk gebonden zijn aan en leven uit de Christus der Schriften. Dat wordt al meer vergeten.

In deze forum-discussie kwam ook nog een andere vraag aan de orde. Er werd namelijk gevraagd of kerken met een zeer positieve belijdenis, kerken b.v. zoals die welke bij de I.C.C.C. zijn aangesloten — men sprak van kerken met een „hard getuigenis” — welkom zouden zijn in de „Wereldraad van Kerken”. Prof. Dankbaar, die op de vergadering aanwezig was, beantwoordde deze vraag bevestigend. Hij zei letterlijk:

„Als de vraag gesteld wordt of een kerk, met, zoals ds Meijers zegt, dit harde getuigenis, in de Wereldraad van kerken zou komen, of die daar nog welkom zou zijn en of die daar gelegenheid zou hebben om dat harde getuigenis daar te laten horen, dan zeg ik: ja, niet zomaar omdat ik daarvoor overtuigd ben, maar omdat dit een feit is, ja, omdat er reeds zoveel kerken zijn in die Wereldraad van kerken, die op haar manier met zulk een hard getuigenis daar komen. Laten we een kerk nemen van een hele andere kant. De Oosters Orthodoxe Kerk, die daar komt met een pretentie, dat zij de enige ware apostolische kerk is, en dat alle andere kerken, die binnen de Wereldraad van Kerken zijn toch eigenlijk geen kerken zijn in de volle zin van het woord.

Deze kerk, deze gemeenschap van kerken, die ik dus ook tezamen wil noemen, zijn dus allen lid van de Wereldraad van Kerken en laten dat getuigenis daar gedurig horen en dat is volstrekt geoorloofd. En wanneer nu ieder van de kerken, die lid zijn van I.C.C.C. het zou begeren om in de Wereldraad van Kerken binnen te treden en haar getuigenis daar te laten horen, dan zou dat niet alleen geoorloofd, maar zelfs zeer welkom zijn, want de zaak is juist dat de Kerken volledig zichzelf zullen zijn en vanuit haar visie op de openbaring van Jezus Christus het hunne inbrengen in deze gemeenschap van kerken. Ik kan dus ook de vraag alleen maar bevestigend beantwoorden.

Op deze opmerking van Prof. Dankbaar reageerde Prof. Zuidema aldus:

Ik geloof heel graag, of liever ik ben ervan overtuigd, dat wanneer ongeacht welke der kerken, waarvan momenteel hier representanten achter deze tafel zitten, zich bij de Wereldraad zou melden en zeggen: Zouden wij ook met ons hebben en houën toegelaten kunnen worden tot de Wereldraad van Kerken, dat ze zeggen: ja, natuurlijk, als 't U belieft, graag! hartelijk dankbaar en waar was U zolang gebleven? En we hadden U al gezocht en een politie-signalement van U opgegeven. Maar we hebben U eindelijk, hartelijk dank!! Vooral ook weer op de wijze, waarop dr Dankbaar dat zegt: Iedere kerk mag

daarin zichzelf zijn. Dat wisten wij al en dat was nu juist **ons** bezwaar. Dat vinden wij het erge, dat ieder daar maar zichzelf mag zijn en dat er maar uit de bus kan komen b.v. een kerk die zegt: Geef mijn portie maar aan Fikkie. Een kerk, die dat belijdt en die mag daar volkomen zichzelf zijn? En dan zeg ik, ja, maar ik wou ook mezelf zijn. Wat fijn! Wat, vindt U dat fijn? en noemt U dat een **kerkelijke** beweging? Noemt U dat nog beweging? Ik vind het iets verschrikkelijks dat U dat beweging durft te noemen. Althans ook nog kerkelijk en christelijk. Een beweging is, zoals Johannes de Apostel der liefde zegt; als iemand deze leer niet aanhangt, ontvang hem niet in Uw huis, groet hem niet op de weg! En ik heb nog nooit van de zijde van de orthodoxe voorstanders van de Wereldraad van Kerken een commentaar gehoord op dit woord van de apostel der liefde. Men is daar welkom om in te brengen een eigen visie op de openbaring van Jezus Christus. Daar heb ik in 't geheel geen behoefte aan aan de visie's van anderen op Jezus' openbaring. Ik heb behoefte aan Zijn **openbaring**. En aan Zijn openbaring alleen! En een mens zal bij zijn visies niet leven. Bij geen enkele visie! Ook niet bij de visie op de openbaring in de Here Jezus. Dus ook niet op de ideologiën, waar de Wereldraad tegenwoordig graag op af geeft. Visies op de openbaring van Jezus Christus, heb ik niet nodig. U kunt al de visies van mensen en van kerken op Jezus' openbaring van mij gestolen krijgen. Allemaal. Als ik de openbaring van Jezus Christus maar heb en Zijn Woord en Zijn Bijbel. Als ik die maar mag houden. En dat is nu net ons fundamenteel bezwaar! Dat U dat zomaar inkleedt en meent dat wij dan zeggen: O daar is niets aan de orde! Dat is ons bezwaar. Dit is menselijk, al te menselijk! En hier zie ik niets in van wat een appèl is op: Ik ben de Weg, de Waarheid en het Leven! Dat is van dat enge, exclusieve, accoord! intolerante, onverdraagzame van de Here Jezus in Zijn Zelfopenbaring en in Zijn Woord. Daar is geen andere Naam onder de hemel gegeven, door welke wij, ja ik heb het de meeste dominees in mijn synodocratisch gebonden Kerken altijd zo horen zeggen: door welke wij kunnen zalig worden. Maar dat staat er niet! Er staat: Door welke wij **moeten** zalig worden. Je haalt het hart eens in je lijf om op een andere manier zalig te worden. Dat zegt God daar in Zijn Woord. En dat zeggen de Apostelen daar. Je moet het eens proberen. Die zo ongehoorzaam is, zal het leven niet zien. Dat is de Bijbel. Dat is God, die waakt bij de eer van het kruis van de Here Jezus. Je kruisigt hem niet ten tweede male! Die de Zoon niet gehoorzaam is, die zal het leven niet zien. Dat is geen visie van mij op de openbaring van Jezus Christus; dat is het niet in de weg lopen van de Bijbel. En van de Bijbelse intolerantie. En we zullen niemand het recht gunnen om die Bijbel in de weg te lopen en dus ook geen kerk.

Hier vind ik de grondfout — „es gibt Kirchen”. En die dienen zich als kerk aan en vooruit maar, komt U maar binnen en dan, dan gaan we eens verder kijken. Nee, nee, blijft U uzelf, blijft U uzelf, nee, nee, als u maar... Straks kan ik weet niet wie, zich als kerk aandienen, vooral wanneer de subsidie tot kerkbouw komt hier in Nederland. We krijgen dan allemaal: es gibt Kirchen! En als we er dan nog bij krijgen dat 't humanistisch verbond niets krijgt, dan moet U er eens op letten wat hier „Kirche” wordt in Nederland.

En dan nemen we dat fenomeen zo maar aan. Daar zitten mijn diep gewortelde bezwaren hier tegen. En **mijn** bezwaren hoort U me zeggen; ja, en dan ben ik een mens. Laat alles van mij a.u.b. wegvallen en vergeet U mij, want U moet het niet over mij hebben en ik wil het niet over mezelf hebben, maar ik zie hier de Here Jezus. En dan zeg ik als ik Hem zie: Maar dat mag niet, dat mag niet. 't Mag van Jezus niet. Ik dank U!

Men kan zeer veel gerechtvaardigde kritiek op de Wereldraad van Kerken uitoefenen. Wat Prof. Zuidema zei raakt evenwel de **kern**. Daarin valt de beslissing.

C. V.

THEOLOGISCHE HOGESCHOOL

De Senaat van de Theologische Hogeschool van De Gereformeerde Kerken in Nederland, Broederweg 15, Kampen, deelt met het oog op de aanvang van de cursus 1960-61 door dezen het volgende mede.

- Zij, die voor het eerst als student wensen te worden ingeschreven, worden op vrijdag 29 september 1961 verwacht in het gebouw van de Theologische Hogeschool, des morgens te 10 uur. Bij eerste inschrijving dienen te worden overgelegd:
  - bul eindexamen gymnasium, resp. staats-examen;
  - attest van de kerkeraad onder wiens opzicht de gegadigde staat;
  - pasfoto.
- De recensie der bullen van hen, die reeds eerder als student waren ingeschreven, is gesteld op vrijdag 29 september 1961, des namiddags te 2 uur. Zij, die zich daartoe niet persoonlijk presenteren, worden, voorzoveel

zij niet meer geregeld de colleges volgen, verzocht het verlangen tot her-inschrijving schriftelijk (s.v.p. ook niet telefonisch) kenbaar te maken aan het bureau van de pedel. (N.B.: dit verzoek wordt ook gericht tot de studenten voor het doctoraal examen). Recensie ná 29 september zal slechts mogelijk zijn tegen betaling van f 10.—.

3. De opening der lessen is gesteld eveneens op vrijdag 29 september 1961, en wel des avonds te 8 uur in de aula der Hogeschool, voor deze cursus te geschieden door de rector Prof. H. J. Schilder.

4. De aanvang der colleges van Lector J. P. Lettinga in het kader van de doctorale studie is gesteld op maandag 9 oktober a.s.

Voor de Senaat der Hogeschool,
L. DOEKES, h.t. secretaris.

THEOLOGISCHE HOGESCHOOL

COLLEGES, SEMITICA en ARCHAEOLOGIE

Ondergetekende maakt bekend, dat hij voornemens is, gedurende de cursus 1961-62 de navolgende colleges semitica en archaeologie te geven.

Op maandag 9 en 23 okt.; 6 en 20 nov.; 4 dec. 1961; 15 en 29 jan.; 12 en 26 febr.; 12 en 26 maart; 9 apr. en 21 met 1962 van

13.30—15.20 uur: ARAMEES;
15.30—17.30 uur: ARCHAEOLOGIE.

Toelichting. Het facultatieve college Aramees is in de eerste plaats bestemd voor kandidaten die zich voorbereiden op het doctoraal examen theologie met als hoofdvak het Oude of het Nieuwe Testament. Verder wordt dit college aanbevolen aan studenten die het propaedeutisch examen hebben afgelegd en die niet alleen het hebreeuwse maar ook het aramese deel van het O.T. wensen te kunnen lezen. Laatstgenoemde leggen daarbij tijdens hun studieverblijf te Kampen tevens een basis voor mogelijke verdere studie. De grammatica zal worden behandeld aan de hand van lectuur van de aramese gedeelten van het O.T. Zo mogelijk ook lectuur van enig buiten-bijbels Aramees.

Het college Archaeologie is bestemd voor 1e jaars theologen en belangstellende kandidaten (predikanten). Na prolegomena, behandeling van het thema Ras Sjamra-Oegarit.

Op maandag 16 en 30 okt.; 13 en 27 nov.; 11 dec. 1961; 22 jan.; 5 en 19 febr.; 5 en 19 maart; 2 apr.; 14 en 28 mei 1962 van

13.30—15.30 uur: AKKADISCH II;
15.30—17.30 uur: HEBREEUWS.

Toelichting. Het facultatieve college Akkadisch II is bestemd voor hen, die in de cursus 1960—61 het college Akkadisch voor beginners hebben gevolgd.

Het college Hebreeuws is bestemd voor 1e jaars theologen en voorts voor belangstellende kandidaten (predikanten), die hun kennis van het Hebreeuws wensen op te frissen en/of uit te breiden. Voortgezet worden lezing en behandeling van R. Meyer, Hebräisches Textbuch zu Beer-Meyer, Hebräische Grammatik, Berlin 1960 (Sammlung Göschen).

Nadere literatuuropgave voor alle bovengenoemde vakken wordt op college verstrekt.

Colleges Syrisch en Akkadisch I in het kader van de doctorale studie worden gedurende deze cursus bij belangstelling privaat gegeven.

Predikanten, die voornemens zijn Aramees, Archaeologie of Hebreeuws te volgen, worden vriendelijk doch dringend verzocht mondeling of schriftelijk contact op te nemen met ondergetekende (adres: Emmastraat 6, Kampen; tel. 05292-2102). Dit verzoek geldt ook studenten, die Aramees denken te gaan volgen.

J. P. Lettinga.

THEOLOGISCHE HOGESCHOOL-DAG 1961

De commissie ter voorbereiding van School-dagen deelt het volgende nog mede:

In de bidstond voor de Theologische Hogeschool, een dienst des Woords uitgaande van de Raad van De Gereformeerde Kerk van Kampen, hoopt voor te gaan Ds H. Knoop te Noordwijk aan Zee. De bidstond wordt gehouden op dinsdag 26 september des avonds 8.— uur in de Nieuwe Kerk, Broederweg 34. Voor deze dienst des Woords behoeft U geen kaarten aan te vragen.

Over de Theologische Hogeschool-dag die gehouden zal worden op woensdag 27 september kan nog het volgende worden meegedeeld:

a. Na afloop van de samenkomsten zal om 4.00 uur het orgel in de aula worden bespeeld door de Heer Chr. Lindeboom te Zwolle.

b. De bekende organist de Heer K. J. Mulder zal van 5.00 uur tot 6.00 uur een concert geven op het kerkorgel van de Nieuwe Kerk. Op het programma staan ook enkele nummers samenzang vermeld. Gezien de enorme belangstelling van het vorig jaar twifelen we er niet aan of het kerkgebouw zal ook ditmaal tot de laatste plaats bezet zijn.

In het nummer van vrijdag 22 september hopen wij U de laatste mededelingen bekend te maken „rondom” de Theologische Hogeschool-dag 1961.

Indien het in Uw voornemen ligt de Schooldag te bezoeken verzoeken wij U zeer dringend DIRECT een kaart aan te vragen op het bekende adres Broederweg 15. De commissie wil U gaarne een plaats geven, maar dan moet ze ongeveer weten hoeveel broeders en zusters er komen zullen.

We spreken dus goed af, U vraagt een toegangskaart direct aan en U krijgt deze enkele dagen later toegezonden.

Aanvragen om logies kunnen ná 15 september beslist niet meer in behandeling worden genomen. U kunt logies aanvragen voor één nacht. Of U het krijgt, moet U afwachten.

De commissie.

INGEZONDEN

VERENIGINGEN VAN GEREFORMEERDE STUDENTEN

Voor diegene, die van plan zijn dit jaar een academische studie te beginnen, staat de mogelijkheid open zich aan te melden bij één der onderstaande Verenigingen van Gereformeerde Studenten.

Opgave zo spoedig mogelijk bij de volgende personen:

1. **Groningen:** J. Lawerman, Merwedestr. 88, Groningen;
2. **Amsterdam:** A. D. Vreugdenhil, Rijnstraat 222 4, Amsterdam-Z. tel. 794140;
3. **Utrecht:** C. van de Vate, Sweelinckstraat 11, Utrecht, tel. 20846;
4. **Rotterdam:** P. van Veen, Mgr. Nolenslaan 271, Schiedam.

Leiden: Mej. A. de Vries, Oranjelaan 18, Oegsteegst; tel. (01710-23814);

Delft: J. Voogt, Stationsweg 69, Hoek van Holland; tel. 01747-521).

Zie voor deze beide laatste veren. het „Ingezonden” in ons No van 14 juli.

**SOCIETAS STUDIOSORUM REFORMATO-
RUM AMSTELODAMENSIS**

Indien men gaat studeren, heeft men ook behoefte aan ontspanning. In Nederland hebben de studenten daartoe reeds in de vorige eeuw gezelligheidsverenigingen opgericht. Al spoedig bleek, dat deze verenigingen niet alleen voor ontspanning nuttig waren, maar dat zij ook een grote invloed uitoefenden op de vorming van de leden. Deze wetenschap en de vele problemen, die de academische studie voor de gereformeerde student met zich mee bracht (en brengt), hebben geleid tot de oprichting van de S.S.R. (in 1886).

Deze gezelligheidsvereniging, die zich ten doel stelt de vorming van Christen-academici, heeft thans in elke plaats waar universitair onderwijs wordt gegeven een afdeling; in Amsterdam: de Societas Studiosorum Reformatorum Amstelodamensis. Haar grondslag is de Bijbel, opgevat overeenkomstig de Drie Formulieren van Enigheid; vrouwelijke en mannelijke studenten, die daarmee instemmen en studeren aan de Stedelijke of aan de Vrije Universiteit kunnen van deze vereniging lid worden.

Haar doel tracht zij te bereiken met behulp van een sociëteit (met eigen eettafel), bijbel- en studiekringen, disputen en vele andere activiteiten.

Het lidmaatschap kan men eerst verwerven na een groentijd doorlopen te hebben. Dit is een intensieve wederzijdse kennismaking, die zowel voor de vereniging als voor het aspirantlid onmisbaar is. De groentijd vangt aan dinsdag 12 september 1961, 's avonds 8 uur ter sociëteit „PYLADES”, Leidsegracht 108, Amsterdam.

Nadere inlichtingen verstrekt, schriftelijk of na afspraak mondeling, de Voorlichtingscommissie der S.S.R.A., Leidsegracht 108, Amsterdam, tel. 221791.

De adressen in andere plaatsen waar een afd. van S.S.R. is gevestigd zijn:
Leiden: Hogewoerd 108;
Utrecht: Bemuurde Weerd W.Z. 3;
Delft: Voldersgracht 1;
Groningen: Oosterstraat 44;
Rotterdam: Mercuriusstraat 1;
Wageningen: Heerenstraat 2—4;
Eindhoven: Stratumsewijk 95.

Drukkerij Steenberg
ZEIST - TELEFOON 03404 - 2452

★
Periodieken
Boekwerken
Handeldrukwerk

KERKNIEUWS

Tweetal te Groningen-Oost: S. S. Cnossen te Grand-Rapids en J. Kok te Enschede-Z.

Drietal te Schouwerzijl: kand. P. Deddens, kand. O. Doornbos en aknd. P. P. Goossens.

NAAR EEN EIGEN TEHUIS...

met de Gereformeerde Reisvereniging.

Neen, niet omdat deze vereniging reizen organiseert náár het tehuis. Dit is er nog niet en komt veel minder nog in het buitenland te staan. Wat de G.R.V.-vakantiegangers dan wel deden? Het werk van de Gereformeerde Kinderbescherming niet vergeten toen zij op reis trokken.

Het gezelschap dat van Groningen naar Scheveningen trok om er de pier te bezichtigen hield een collecte welke f 16,40 opbracht. Een andere groep trok de grens over en zocht verstrooiing in Uttendorf. De gehouden inzameling had tot resultaat f 59,90. Een derde reisgroep beoefende de oecumene door de geboortegrond van de ons vertrouwde catechismus te bezoeken: Heidelberg. Men wist zich ook daar verbonden met onze arbeid in het vaderland. Een bedrag van f 57,— werd overgemaakt. Van nog een reis vernamen wij een officieuze mededeling, doch daar het genoemde bedrag nog niet werd ontvangen moet de vermelding ervan even wachten.

met het jeugdcongres te Havelte.

Een deelneemster aan dit congres overhandigde een bedrag van f 20,78 met de toelichting: Het was er mooi geweest. Wel koud en wat nat, maar de stemming was prima.

Er was ook een feestavond in elkaar gezet met veel grappen ten koste van de arme slachtoffers. Maar allen waren gedupeerd want deze avond had geld gekost. Ieder had een „steentje” uit zijn of haar portemonnaie moeten offeren. Er bleef nog wat over, doch te weinig om weg te geven. Dus maar weer een collecte gehouden, met vermeld resultaat.

Dit was de jeugd in actie. Wij verwachten er in het komende verenigingsjaar nog veel van.

voor dertig personen,

24 kinderen en 6 volwassenen. Die daarin ruimte moeten hebben om te leven: eten en drinken; studeren en spelen; vreugde beleven en ziek kunnen zijn; Een huis waarvan men kan zeggen: ons thuis. Waar men ook kan logeren.

De bouw- en inrichtingskosten zijn begroot op rond f 400.000,—. Met de uitvoering der plannen kan worden begonnen wanneer er zekerheid is dat het bedrag beschikbaar zal komen. Het afsluiten van leningen biedt geen reële mogelijkheden. De Stichting is geen commerciële instelling. Voor rente en aflossing zou daarom steeds een beroep op de kerken en haar leden gedaan moeten worden.

Dit willen wij voorkomen en dus volstaan met één actie. Daarom: **helpt spoedig dan helpt U goed.**

Verantwoording tot 30 augustus 1961.

Ontvangen van kerken ..... f 102.949,48
Ontvangen van particulieren ..... f 17.512,73
f 120.462,21

Bijdragen kunnen worden gestort op postrekening nr 52325 t.n.v. „Stichting Gereformeerde Kinderbescherming” te Utrecht.

LEENS

Het Bestuur van de Vereniging tot Instandhouding van een School met de Bijbel te Leens, **vraagt** voor zijn 3 mansschool een

HOOFD

met bevoegdheid voor r en j

Gereformeerd (syn. of vrijgem.)
Woning beschikbaar.
Uurverbinding met Groningen.

Sollicitaties zo spoedig mogelijk aan de secretaris: **B. A. Wieggers**, Jan Zijlmasingel 18, LEENS.

In haar Heiland is ontslapen onze geliefde Moeder

PAULINA JOHANNA MALTA
weduwe van ds W. L. Milo

in de ouderdom van 82 jaar.

Namens de kinderen,
D. W. L. Milo
J. L. Milo-Heydenrijk.

Nunspeet, 4 sept. 1961.